

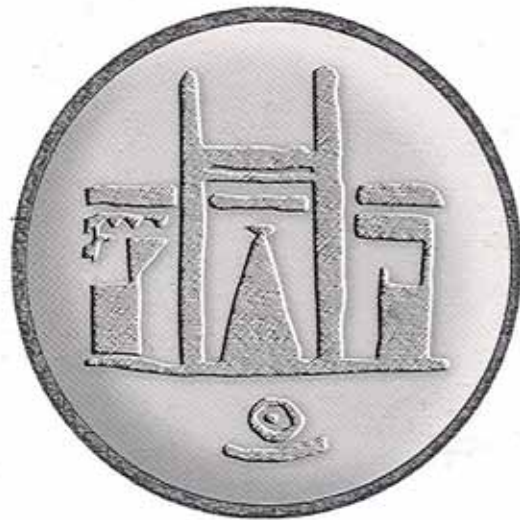
ΟΦΘΕΛΤΗΣ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2002

Υπάρχει
Τίμιο Ξύλο
στην Κύπρο;
Η σύνδεση με τη
βασιλική της
Καμπανόπετρας

Συνέντευξη
από τον
κ. Γ. Βιολάρη.
Ανασκαφές
στο χώρο
του Παλαιού
Δημαρχείου

ΟΜΙΛΟΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

Ο Όμιλος Αρχαιολογίας ιδρύθηκε πέρσι από μια ομάδα φοιτητών, το ενδιαφέρον των οποίων, για την επιστήμη της αρχαιολογίας, είναι έντονο. Σκοπός του ομίλου ήταν τόσο η προβολή του αρχαιολογικού πλούτου, εντός και εκτός των γεωγραφικών ορίων της Κύπρου, όσο και η παρότρυνση του ευρύτερου κοινού και ιδίως της πανεπιστημιακής κοινότητας για ενασχόληση με την επιστήμη της Αρχαιολογίας.

Η έντονη δράση του συμβουλίου όσο και αρκετών μελών του ομίλου συνέβαλαν στην ενεργό συμμετοχή του νεοσύστατου ομίλου μας. Κατά τη διάρκεια του μηνός Οκτωβρίου του 2001 προβλήθηκε η ταινία "Κύπρος, Το Μεγάλο Νησί", με μοναδικά ντοκουμέντα της Κύπρου τη δεκαετία του '20 και '40. Εν συνεχεία, το μήνα Νοέμβριο, πραγματοποιήθηκε ανοιχτή συζήτηση με θέμα "Ποια η τύχη των αρχαιολογικών μας χώρων σήμερα στην κατεχόμενη Κύπρο", στην οποία οι τέσσερις ομιλητές άφησαν τις καλύτερες εντυπώσεις.

Κατά τη διάρκεια του ίδιου μήνα πραγματοποιήθηκε με επιτυχία διήμερη εκπαιδευτική εκδρομή στην Πάφο. Οι συμμετέχοντες παρακολούθησαν ξεναγήσεις στη Χοιροκοιτία, στην Καλαβασό-Τέντα, στη Λέμπα, στην Εγκλειστρα του Αγίου Νεοφύτου και στις Βασιλικές του Αγίου Γεωργίου της Πέγειας, τόσο από επιστήμονες αρχαιολόγους όσο και από φοιτητές-μέλη του Ομίλου.

Με το νέο χρόνο προβλήθηκε η κινηματογραφική ταινία "Gladiator" και πραγματοποιήθηκε καρναβαλιστικό πάρτυ με βράβευ-

ση των καλύτερων αρχαιολογικών/ιστορικών αφιέσεων.

Επιπλέον, ο όμιλος προσφέρθηκε να βοηθήσει στον καθαρισμό και συντήρηση αρχαιολογικών χώρων σε συνεργασία με το Τμήμα Αρχαιοτήτων, με αποτέλεσμα μια τέτοια ενέργεια να πραγματοποιηθεί πιθανόν στο προσεχές μέλλον.

Κατά το μήνα Απρίλιο του 2002 πραγματοποιήθηκε μονοήμερη εκδρομή με ξεναγήση από το Δρ. Δημήτρη Μιχαηλίδη, καθηγητή του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας στην Αμαθούντα και στο Κούριον.

Κατά την περίοδο του καλοκαιριού αρκετά μέλη του ομίλου συμμετείχαν σε ανασκαφές που διεξάγονταν στην επαρχία της Λευκωσίας.

Τέλος, με την αρχή της ακαδημαϊκής χρονιάς 2002-3 πραγματοποιήθηκαν δύο μονοήμερες ξεναγήσεις στο Ιερό του Απόλλωνα Υλάτη και στην Παλαίπαφο από την Δρ. Μαρία Ιακώβου και στην Ταμασσό, Άγιο Ηρακλείδιο και στο Φικάρδου από την Δρ. Ευφροσύνη Ηγουμενίδου-Ριζοπούλου και τον Δρ. Χάρη Χοτζάκογλου.

Στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του Ομίλου Αρχαιολογίας ήταν και η μελλοντική έκδοση περιοδικού. Η ετήσια αυτή έκδοση, που τώρα έχει πραγματοποιηθεί, αποτελεί την αρχή μιας προσπάθειας για ενημέρωση όσον αφορά την κυπριακή, αλλά και τη διεθνή αρχαιολογία.

Ελπίδα μας είναι ότι η προσπάθεια αυτή δε θα πάει χαμένη αλλά θα υπάρξουν κι άλλοι συνεχιστές.

Οφέλτης: Όνομα αρχαίου Κυπρίου που βρέθηκε χαραγμένο πάνω σε οβελό στην τοποθεσία Σκάλες στην Παλαίπαφο. Χρονολογείται στον 11ο αι.π.Χ. και φέρει συλλαβική γραφή, στην Κυπριακή διαλεκτική μορφή και το όνομα βρίσκεται στην γενική Οφέλταν.

Η επιγραφή, αυτή που διασώζει το όνομα ενός νεκρού, πιθανώς ενός πολεμιστή, είναι μεγάλης σημασίας γιατί δείχνει ότι τον 11ον αι.π.Χ., είχε ήδη διαμορφωθεί η κυπριακή συλλαβική γραφή. Ταυτόχρονα το όνομα του νεκρού, που είναι αρχαϊκό, φανερώνει ότι τον 11ο αι.π.Χ. στην Πάφου κατοικούσαν ήδη Αχαιοί, πράγμα που επιβεβαιώνει τις μυθικές παραδόσεις για την αφιξη Ελλήνων στην Κύπρο μετά τα Τρωϊκά (12ος αι.π.Χ.).

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Δ Ε Κ Ε Μ Β Ρ Ι Ο Σ 2 0 0 2

4. Μυκηναϊκή Σφραγιδογλυφία
6. Ταρίχευση
7. Ταφικές τοιχογραφίες στην Κυρηναϊκή
10. Συνέντευξη από τον κ. Γ. Βιολάρη.
Ανασκαφές στο χώρο του Παλαιού Δημαρχείου
13. Υπάρχει Τίμιο Ξύλο στην Κύπρο;
Η σύνδεση με τη βασιλική της Καμπανόπετρας
17. Raffaello Santi
18. Περιδιάβαση στη Λόφου
20. Ερευνητική Μονάδα Αρχαιολογίας.
Συνέντευξη από το διευθυντή της Ε.Μ.Α
Δρ. Δημήτρη Μιχαηλίδη
22. Βυρσοδεψία. Επάγγελμα προς εξαφάνιση
23. Ο όμιλος μας εν δράσει
24. Η πορεία της Κυπριακής αρχαιολογίας
μέχρι το 1974

Ικανοποίηση αποτελεί για μας το γεγονός ότι ο Όμιλος Αρχαιολογίας κατάφερε να έχει το δικό του περιοδικό. Στα χέρια σας κρατάτε το πρώτο τεύχος του περιοδικού "Οφέλτης" που δημιουργήθηκε από φοιτητές που το ενδιαφέρον τους προς την επιστήμη της αρχαιολογίας είναι αυξημένο. Ελπίζουμε η προσπάθειά μας να συνεχιστεί και η ετήσια έκδοση του περιοδικού να αποτελέσει θεσμό στις δραστηριότητες του ομίλου.

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ

ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ "ΟΦΕΛΤΗΣ"

Ιδιοκτησία: Όμιλος Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κύπρου

Δια νόμου υπεύθυνη: Σκευή Χριστοδούλου

Αρχισυνταξία: Εύη Καρυδά, Ντόρια Νικολάου

Συντακτική ομάδα: Γιώργος Παπαντωνίου, Σκευή Χριστοδούλου, Χρίστος

Πουγιούκκας, Ξένια Παπαδημητρίου, Σέργιος Πογιατζής, Αντιγόνη Γιαννίκου

Επιμέλεια Έκδοσης: Ντόρια Νικολάου, Εύη Καρυδά

Ηλεκτρονική σελίδωση & διαχωρισμός χρωμάτων: DELFI COMMUNICATIONS

Εκτύπωση: Τυπογραφείο Γ. Βαρνάβα

ΟΜΙΛΟΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

Μυκηναϊκή ΣΦΡΑΓΙΔΟΓΛΥΦΙΑ

Η μελέτη πραγματεύεται τη μυκηναϊκή σφραγιδογλυφία μελετώντας την σ' όλες τις φάσεις εξέλιξής της. Παρουσιάζονται μυκηναϊκές σφραγίδες που αντιπροσωπεύουν και τις τρεις φάσεις της υστεροελλαδικής περιόδου. Μελετώνται η χρήση των σφραγίδων, τα υλικά και ο τρόπος κατασκευής τους, καθώς και οι μορφές και τα θέματα που εικονίζουν οι σφραγίδες.

Από τις:
Μαργαρίτα Χριστοφή, ΙΣΑ 3ο,
Μαρία Αχιλλέως, ΙΣΑ 3ο

Στην ηπειρωτική Ελλάδα οι σφραγίδες είχαν ήδη εμφανιστεί στην πρωτοελλαδική περίοδο στη Λέρνα για ένα σύντομο χρονικό διάστημα και εμφανίζονται ξανά την εποχή των λακκοειδών τάφων το 1600 π.Χ. (ΥΕΙ 16 αι. π.Χ.).

Οι πρώτες σφραγίδες που βρέθηκαν ήταν όλες μινωικής έμπνευσης. Έτσι, τίθεται το ερώτημα αν είχαν κατασκευαστεί στην Κρήτη ή στην ηπειρωτική Ελλάδα από Μινωίτες καλλιτέχνες, οι οποίοι ήρθαν από το γεωγραφικό χώρο στον άλλο.

Γύρω στα 1450 π.Χ. υπάρχουν πλέον ενδείξεις ότι τα εργαστήρια σφραγιδογλυφίας άρχισαν να λειτουργούν κανονικά στην Ελλάδα

Κατά το 16ο-15ο αι. π.Χ. η κατοχή σφραγιδόλιθων πρέπει να περιοριζόταν μόνο στα μέλη της άρχουσας τάξης, επειδή θεωρούνταν αντικείμενα συλλεκτικής ενασχόλησης και επιδεξιμανίας ορισμένων νεόπλουτων της τότε εποχής.

Κατά το 13ο αι. π.Χ. όμως το δικαίωμα της απόκτησης, καθώς και της χρήσης σφραγιδόλιθων, πρέπει να είχε επεκταθεί και σε άλλα άτομα εκτός απ' αυτά του ανακτορικού διοικητικού προσωπικού και των ελεγκτών. Αυτό υποδηλώνεται από το μεγάλο αριθμό σφραγιδόλιθων που έχουν βρεθεί ως κτερίσματα σε ταφές του ύστερα 14ο και 13ο αι. π.Χ.

Οι σφραγίδες ήταν ένα μέσο για την κατοχύρωση της ιδιοκτησίας, καθώς και για σφραγιστικούς σκοπούς, όπως φαίνεται από τα πήλινα σφραγίσματα, τα οποία βρέθηκαν στο ανάκτορο του Νέστορα στην Πύλο. Οι σφραγιδόλιθοι, οι οποίοι βρέθηκαν σε ασύλητους τάφους, μας υποδηλώνουν ότι συνήθως τους φορούσαν ως κοσμήματα.

Υλικά: Κατά την ΥΕΙ και ΥΕII περίοδο για την κατασκευή σφραγιδόλιθων χρησιμοποιήθηκαν διάφορα σκληρά πετρώματα και ημιπολύτιμοι λίθοι, όπως αχάτες και χαλαζίες διαφόρων τύπων, όρεια κρύσταλλοι, ιάσις, σάρδιος, αιματίτης, καθώς και σπανιότερα άλλα υλικά όπως ελαφαντόδοντο και ιάρις iazuli.

Στο τέλος όμως της μυκηναϊκής εποχής (ΥΕIII) προτιμώνται τα πιο φθηνά και εύκολα στην κατεργασία υλικά, όπως ο στεατίτης και οφίτης, καθώς και η υαλόμαζα.

Σχήμα: Αγαπητά σχήματα είναι το φακοειδές, το αμυγδαλοειδές, το κυλινδρικό και το ελλειψοειδούς διατομής, καθώς και το τρίπλευρο

πρίσμα με κυκλική ή αμυγδαλοειδή σφραγιστική επιφάνεια. Σε αρκετούς φακοειδείς σφραγιδόλιθους του 14ου και 13ου αι. π.Χ. προκαλεί εντύπωση η διαμόρφωση της πίσω πλευράς σε σχήμα κωνικό, γεγονός που δεν εξυπηρετεί τη σφραγιστική χρήση.

Τρόπος κατασκευής: Για την κατασκευή των λίθινων σφραγίδων χρησιμοποιούνται το τρυπάνι και ο τροχός. Για τη δημιουργία των έγγλυφων διακοσμήσεων στις χρυσές σφραγίδες και στις σφενδόνες των χρυσών δακτυλιδιών ο τεχνίτης χρησιμοποιεί τρεις διαφορετικές τεχνικές. Πρώτον, τη χύτευση με χρήση μήτρας, τη σφυρηλάτηση, που είναι η πιο διαδεδομένη και την ενχάραξη για τη δήλωση των λεπτομερειών. Η σφενδόνη των δακτυλιδιών αποτελείται συνήθως από δυο σφυρήλατα χρυσά ελάσματα, ένα για την πάνω και ένα για

την κάτω επιφάνεια, όπου το επάνω καλύπτει ελαφρά το κάτω και ενώνονται τέλεια. Το κενό ανάμεσά τους γεμίζεται από άμμο ή με κάποια άλλη γαιώδη ουσία. Το επάνω έλασμα είναι διακοσμημένο συνήθως με παράσταση για τη δημιουργία της οποίας ο τεχνίτης χρησιμοποιεί διάφορα εργαλεία όπως το χειροκάλεμο και σφυροκάλεμο.

Όλοι σχεδόν οι σφραγιδόλιθοι έφεραν διαμπερείς οπές κατά το μεγάλο τους άξονα έτσι που να μπορούν να αναρτηθούν από ένα μνήμα.

Κατά τον 15ο αι. π.Χ. οι σφραγιδόλιθοι περιδένονταν με φύλλα χρυσού. Το γεγονός ότι τέτοιου είδους περιδέσεις καλύπτουν

μιά φορά και τμήμα της σφραγιστικής παράστασης οδηγεί στην υπόθεση ότι οι επικαλύψεις με χρυσό οφείλονται σε μεταγενέστερες επεμβάσεις.

Θέματα: Τα θέματα της μυκηναϊκής σφραγιδογλυφίας κατατάσσονται στις εξής ομάδες:

1. στιγμιότυπα από τη ζωή των ζώων
2. άνθρωπος και ζώο σε ειρηνικές και αγωνιστικές σκηνές
3. αγώνας ανάμεσα σε άνδρες
4. άνδρες σε ειρηνικές σκηνές
5. θρησκευτικές σκηνές
6. πιθανές μυθολογικές σκηνές.

Μορφές: Οι Μυκηναίοι άντλησαν διάφορα θέματα από το θεματολόγιο της μινωικής σφραγιδογλυφίας, επιλέγοντας όμως αυτά που ταιριάζουν στην προσωπικότητά τους.

Οι μυκηναϊκές σφραγίδες εικονίζουν κυρίως μορφές ζώων, όπως είναι τα λιοντάρια, τα βοσειδή και αιγοειδή. Τα πρόβατα, ελάφια, σκυλιά, χοίροι, αγριόχοιροι, εμφανίζονται πολύ λιγότερο, τα άλογα σπάνια.

Σφραγιδολίθος όπου απεικονίζεται κυνήγι με άρμα που το σέρνουν δυο άλογα. Πάνω στο άρμα ο ηνίοχος και δίπλα του ο κυνηγός που τοξεύει ένα ελάφι. Το θέμα είναι καθαρά μυκηναϊκό, καθώς παρουσιάζει το αγωνιστικό πνεύμα των Μυκηναίων. Χρονολογείται γύρω στο 1500 π.Χ. και βρέθηκε στον τάφο 4 του ταφικού κύκλου Α των Μυκηνών.

Σφραγιδολίθος από αμέθυστο, με παράσταση γενειοφόρου κεφαλής. Βρέθηκε στον ταφικό περιβάλλον Β των Μυκηνών. Εικονίζει σε κατατομή το κεφάλι ενός γενειοφόρου άντρα στην ακμή της ηλικίας του. Είναι ένας Μυκηναίος με διαπεραστικό βλέμμα, λεπτή μύτη και λεπτά χείλη. Ίσως πρόκειται για κεφάλι βασιλιά. Χρονολογείται στο 16ο αι. π.Χ.

Έτσι, οι μυκηναϊκές σφραγίδες εικονίζουν κυρίως μορφές ζώων, όπως είναι τα λιοντάρια, τα βοοειδή και αιγοειδή.

Τα πρόβατα, ελάφια, σκυλιά, χοίροι, αγριόχοιροι, εμφανίζονται πολύ λιγότερο, τα άλογα σπάνια. Ακόμη, εικονίζουν φυτά, ανθρώπινες κατασκευές, σύμβολα και διακοσμητικά θέματα.

Επειδή δεν αγαπούν τα πολλά φανταστικά ζώα εικονίζουν μόνο το γρύπα, τη σφίγγα και το δαίμονα γιατί αυτές οι μορφές παρουσιάζουν κάποιο ιδιαίτερο θρησκευτικό ενδιαφέρον γι' αυτούς.

Γενικά, προτιμούν να απεικονίζουν πραγματικά όντα και μάλιστα ζώα μεγάλα και δυνατά, αποφεύγοντας τα έντομα, ψάρια και άλλα συναφή.

Ακόμη, εισήγαγαν πολλά καινούργια θέματα από το δικό τους τρόπο ζωής, πολεμικές σκηνές, σκηνές κυνηγιού και πάλι με άγρια ζώα, κυρίως λιοντάρια.

Σφραγιδολίθος που βρέθηκε σε θαλαμωτό τάφο των Μυκηνών και χρονολογείται γύρω στο 1400 π.Χ.. Εικονίζει μια σκηνή που έχει συμβολικά ονομαστεί «ιερά συνομιλία» «Sacra conversazione». Μια γυναικεία θεϊκή μορφή κάθεται μπροστά από το ιερό δέντρο, ενώ ένας άντρας, που κρατά δόρυ, της αγγίζει ελαφρά το χέρι.

Σφραγιδολίθος που προέρχεται από το θησαυρό της Τίρυνθας και χρονολογείται του 15ου αι. Είναι ένα από τα σημαντικά δακτυλίδια της μυκηναϊκής εποχής και το μεγαλύτερο. Η παράσταση είναι θρησκευτικού περιεχομένου. Εικονίζεται μια γυναικεία μορφή που ίσως να είναι η θεότητα και τέσσαρις λεοντοκέφαλοι δαίμονες έρχονται προς αυτή, κρατώντας σπονδικές πρόχους. Πρόκειται για μια τελετή που έχει σκοπό να προκαλέσει την εμφορία της γης.

ΤΑΡΙΧΕΥΣΗ

Το συγκεκριμένο ταφικό έθιμο ξεκίνησε στην Αίγυπτο μέσα από μία μυθολογική ιστορία, όταν ο Όσιρις, θεός των Αιγυπτίων, ξεγελάστηκε από τον κακό αδελφό του Σεθ και κλείστηκε σε ένα ξύλινο κουτί, όπου και πέθανε. Έτσι ο Όσιρις παρουσιάζεται με τη μορφή μούμιας, αφού ο τρόπος με τον οποίο πέθανε προσομοιάζει με τη μέθοδο ταρίχευσης του νεκρού.

Κατά τη διαδικασία της ταρίχευσης αφαιρούνταν τα όργανα και τα εντόσθια του σώματος. Αφήναν μόνο την καρδιά πάνω στην οποία τοποθετούσαν το σκαραβαίο για προστασία. Σύμφωνα με την παράδοση των Αιγυπτίων ο θεός Ανούβις μαζί με το θεό Θωθ ζύγιζαν τη καρδιά. Εάν η καρδιά ήταν πιο βαρύτερη από το φτερό που συμβόλιζε την αλήθεια, τότε σήμαινε πως η καρδιά ήταν γεμάτη αμαρτίες και την έριχναν στο τέρας Αμμίτ που την έτρωγε. Εάν ισορροπούσε με το φτερό τότε περνούσε στη μεταθανάτιο ζωή.

Μετά την αφαίρεση των πιο πάνω προχωρούσαν στο πλύσιμο του σώματος με κρασί και το γέμιζαν με αρωματικές ουσίες. Στη συνέχεια έβαζαν το σώμα σε ανθρακικό νάτριο για σαράντα μέρες έτσι ώστε να απορροφηθούν τα υγρά του σώματος. Μετά την πάροδο του συγκεκριμένου αυτού χρονικού διαστήματος άλειφαν το δέρμα του νεκρού με δείγμα λαδιού, κέδρου, κεριού, αλατιού και ρετσίνοιου και το άφηναν να στεγνώσει. Έδεναν όλο το σώμα με επιδέσμους ανάμεσα στους οποίους τοποθετούσαν φυλακτά με μαγικές ιδιότητες. Ακολουθώντας, έβαζαν στο πρόσωπο τη νεκρική μάσκα στην οποία ήταν ζωγραφισμένα τα χαρακτηριστικά του νεκρού. Αυτό ήταν απαραίτητο αφού ήταν ο μοναδικός τρόπος να αναγνωριστεί το σώμα από τα δύο πνεύματα, το Μπα και το Κα, η ένωση των οποίων οδηγούσε στην αθανασία. Η ύπαρξη των πνευμάτων αυτών αποτελεί ακόμη μία απόδειξη της ιδιαιτερότητας του Αιγυπτιακού πολιτισμού, μιας και αυτή η ιδιαιτερότητα έγκειται στο γεγονός της ανάγκης για δημιουργία πίσως και προσημνής σε μία ζωή μετά το θάνατο. Σε αυτή την περίπτωση τα δύο αυτά πνεύματα συνόδευαν το σώμα εν ζωή. Μετά το θάνατο πήγαιναν στο βασίλειο των νεκρών, όπου όμως δεν μπορούσαν να υπάρξουν χωρίς το σώμα. Έτσι για να επιστρέψουν πίσω έπρεπε να αναγνωρίσουν το σώμα στο οποίο ανήκαν, κάτι που γινόταν από τα χαρακτηριστικά της μάσκας πάνω από το ταριχευμένο σώμα. Το τελικό στάδιο ήταν η τοποθέτηση του νεκρού στη σαρκοφάγο που ήταν από ξύλο ή πέτρα στο σχήμα της μούμιας και την οποία τοποθετούσαν

σε μεγαλύτερο θάλαμο, ανάλογα βέβαια και με την κοινωνική θέση του νεκρού.

Τα όργανα του νεκρού τα ταρίχευαν και αυτά και τα τοποθετούσαν για να τα προστατέψουν σε τέσσερα δοχεία, το κάθε ένα ξεχωριστά, όπου πάνω από το κάθε ένα δοχείο βρισκόταν το κεφάλι ενός από τους τέσσερις γιους του θεού Χόρους.

Μαζί με τους νεκρούς τοποθετούσαν και ένα οδηγό για τον κόσμο των νεκρών, το "Βιβλίο των Νεκρών", αφού οι ψυχές μέχρι να φτάσουν στον προορισμό τους συναντούσαν αρκετούς κινδύνους.

Οι τρόποι φύλαξης τέτοιων τάφων, ιδιαίτερα πλούσιων περιοριζόνταν στην τοποθέτηση κατάρων προς αυτούς που θα εισέβαλλαν στο εσωτερικό τους. Κάτι τέτοιο, ιδιαίτερα στις μέρες μας ακούγεται αστειό και πολλοί είναι αυτοί που το αψηφούν. Γνώρισμα το οποίο χαρακτήριζε πολλούς αρχαιολόγους πριν από αρκετά χρόνια. Γνωστή είναι η ιστορία της ανακάλυψης του τάφου του Τουταγχαμόν, του μοναδικού ασύλητου τάφου που ανήκε σε Φαραώ, όπου με την είσοδο των αρχαιολόγων στον τάφο τέθηκε σε εφαρμογή η κατάρα που προστάτευε τον τάφο. Μετά από λίγο διάστημα πέθανε από άγνωστα αίτια ο πρώτος από την ομάδα που είχε εισέλθει σε αυτόν. Σύμπτωση η επαλήθευση της κατάρας κανείς δεν μπορεί να πει με σιγουριά.

Το ταφικό αυτό έθιμο των Αιγυπτίων αποτελεί ένα πολύ μικρό μέρος του γεμάτου μυστηρίου και πολλές φορές πέρα από τα όρια της λογικής Αιγυπτιακού πολιτισμού. Η ολοκλήρωση της ανακάλυψης του φαντάζει ανέφικτη, αφού πολλά από τα ευρήματα του κρύβουν γρίφους, ενώ πολλά άλλα δεν έχουν ακόμη ανακαλυφθεί και παραμένουν ανεξερεύνητα.

Η ταρίχευση αποτελούσε ταφικό έθιμο αρχικά στη ζωή των Αιγυπτίων και αργότερα σε άλλους λαούς, όπως στους Ασσύριους, στους Εβραίους και στους Πέρσες. Χρησιμοποιήθηκε από τους Αιγύπτιους για 30 αιώνες περίπου, αφού αποτελούσε ένα σημαντικό μέρος της μεταθανάτιας ζωής, στην οποία οι ίδιοι πίστευαν.

της Μαργαρίτας Χριστοφί, Απόφ. ΙΣΑ

Ταφικές του Σέργιου Πογιατζή, ΙΣΑ 4ο ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ στην Κυρηναϊκή

Δυστυχώς τα κατάλοιπα του αρχαίου κόσμου δε μας έδωσαν πολλά παραδείγματα της αρχαίας ζωγραφικής που ήταν μια από τις σπουδαιότερες μορφές τέχνης. Φτάνει πια να δει κανείς ότι πολλά από τα σπουδαιότερα ψηφιδωτά του ρωμαϊκού κόσμου αποτελούν αντίγραφα ζωγραφικών έργων της ελληνικής αρχαιότητας, για να κατανοήσει τι έχουμε απωλέσει. Η Κυρηναϊκή αναπτύχθηκε πολιτιστικά σε πολύ υψηλά επίπεδα όπως φανερώνεται από τα σημερινά αρχαιολογικά κατάλοιπα. Οι Κυρηναίοι έδιναν μεγάλη σημασία στη ζωγραφική γι' αυτό στην εν λόγω περιοχή συναντούμε πολλές αξιολογές ταφικές τοιχογραφίες.

**Οι πιο ιδιόμορφοι
αλλά και
χαρακτηριστικότεροι
τάφοι στην
Κυρηναϊκή είναι οι
κτιστοί ορθογώνιοι
και κυκλικοί τάφοι.**

Η Κυρηναϊκή βρίσκεται ανάμεσα στον κόλπο της Μεγάλης Σύρτης και στην Αίγυπτο. Οι Φοίνικες, οι οποίες ήταν εξαιρετικοί ναυτικοί προσέγγισαν από πολύ νωρίς τις βορειοαφρικανικές ακτές και τις αποίκισαν, ιδρύοντας την Καρχηδόνα από τον ένατο κιόλας, αιώνα. Αλλά εκτός από τους Φοίνικες και οι Έλληνες εξερεύνησαν τις ακτές της βορείου Αφρικής. Ειδικά οι Μινωίτες, που τόσο η απόστασή όσο και μερικά αρχαιολογικά ευρήματα, δεν αφήνουν περιθώρια για το ό,τι είχαν γνωρίσει την Αφρική πολύ πριν τον 7ο π.Χ αιώνα, όπου τοποθετούμε την ίδρυση των ελληνικών αποικιών στην περιοχή. Η αρχαιοελληνική μυθολογία μας παρέδωσε αρκετούς ιδρυτικούς μύθους για τις ελληνικές αποικίες της Κυρηναϊκής, από τους οποίους, τους σημαντικότερους μας τους διασώζει ο Ηρόδοτος στο τέταρτο βιβλίο των ιστοριών του. Η πόλη ονομάστηκε Κυρήνη από την ομώνυμη νύφη που σύμφωνα με την παράδοση γενήθηκε εκεί. Η ίδρυση της πόλης ανάγεται στα 631 π.Χ.. Στην Κυρήνη επικρατούσε η δυναστεία των Βαττειάδων που έκανε την πόλη πολύ ισχυρή, την πιο ακμαία από όλες τις άλλες γι' αυτό και η περιοχή ονομάστηκε Κυρηναϊκή.

Ταφική Αρχιτεκτονική

Οι τάφοι μας δίνουν ενδείξεις χρονολογικές, κοινωνικής διαστρωμάτωσης, δημογραφίας, καθημερινής διαίτας, για την

και μερικοί είναι διακοσμημένοι με τοιχογραφίες. Μ' αυτούς τους τελευταίους θα ασχοληθούμε αργότερα. Σε αυτό το σημείο θα περάσουμε στις μορφές των τάφων, όπως τις περιγράφει ο J.Dent. Η πιο συνηθισμένη πρακτική συντελείται στους απλούς λακκοειδείς τάφους, περίπου όπως αυτούς που έχουμε σήμερα απλούς λάκκους που μέσα τοποθετείται ο σωρός. Πιο πολύπλοκοι είναι οι λαξευτοί κιβωτιόσχημοι τάφοι που καλύπτονται από πάνω με πλάκες. Κι αυτοί γεμίζουν σιγά σιγά με χώμα εξ' αιτίας των ανέμων και της βροχής. Ακολουθούν οι σαρκοφάγοι που είναι πολύ διαδομένοι τάφοι. Είναι είτε λαξευτοί στο βράχο, είτε ανεξάρτητοι, φτιαγμένοι πάντα από πέτρα ή μάρμαρο. Έχουν αμφικλινή στέγη και γενικά έχουν μορφή οικοδομήματος. Πολλές φορές έχουν και ανάγλυφη διακόσμηση.

Οι πιο ιδιόμορφοι αλλά και χαρακτηριστικότεροι τάφοι στην Κυρηναϊκή είναι οι κτιστοί ορθογώνιοι και κυκλικοί τάφοι. Και οι δύο έχουν μνημειακό χαρακτήρα αλλά οι πρώτοι έχουν την μορφή ναϊσκων. Είναι μερικές φορές διώροφοι ή τριώροφοι, όπως αυτός στην Πτολεμαίδα, με χαρακτήρα μαιουσαίου. Οι κυκλικοί τάφοι στεγάζονται με επικλινή στέγη και είναι κτισμένοι με κανονική λιθοδομή. Πολλές φορές φέρουν (και οι δύο τύποι) ανάγλυφα διακοσμητικά χαρακτηριστικά δωρικού ή ιωνικού τύπου. Άλλος τύπος πέτρινου κτιστού τάφου είναι αυτοί που καλύπτονται με επιτύμβιους κιονίσκους ή στήλες,

όπως αυτούς που συναντούμε στους τάφους των βασιλέων στην Πάφο. Ξεχωριστό ταφικό είδος είναι οι λαξευτοί υπόγειοι τάφοι που διακρίνονται σε δύο τύπους, σε αυτούς που αποτελούν ορθογώνια υπόγεια δωμάτια με μια είσοδο και περιέχουν loculi και κόγχες σε όλους σχεδόν τους τοίχους. Οι δεύτεροι αποτελούνται κι αυτοί από μια είσοδο στην οποία οδηγούμαστε με κλιμακωτή κάθοδο. Εσωτερικά έχουν ένα κεντρικό δωμάτιο με δύο παράλληλα δωμάτια ή loculi σε κάθε πλευρά πλην της εισόδου. Η Κρήνη απέχει μόνο τριακόσια χιλιόμετρα από τη Λιβύη.

Τέλος οι πιο ωραίοι από αισθητική άποψη, κατά τη γνώμη μου είναι οι υπόγειοι λαξευτοί τάφοι στις βραχώδεις πλαγιές των λόφων (κυρίως στη βόρεια νεκρόπολη της Κυρήνης). Αυτοί οι εξαιρετικοί τάφοι έχουν προσόψεις δωρικών ή ιωνικών ναών και διακοσμημένες εισόδους. Οι μυστηριώδεις αυτοί τάφοι φέρουν εξαιρετική ανάγλυφη διακόσμηση και συνήθως έχουν περισσότερες από μια εισόδους που βρίσκονται πίσω από τους κίονες της πρόσοψης. Οι συγκεκριμένοι τάφοι αποτελούν λόγω της αρχιτεκτονικής τους διακόσμησης (χωρίς να εξετάσουμε το περιεχόμενό τους), όπως λέει και J.Dent, "ένδειξη μεγάλης αξίας όσο αφορά τη χρονολογική απόδειξη".

Χρονολόγηση

Εδώ υπάρχουν πολλά προβλήματα που μας εμποδίζουν να δώσουμε ακριβή χρονολόγηση. Στους πιο απλούς λακκοειδείς κιβωτιόσχημους τάφους καθώς και στις σαρκοφάγους, τα πράγματα είναι περίπου καθαρά αφού βασιζόμαστε εκτός από τη μορφή τους και στο περιεχόμενό τους. Όσο αφορά τους μνημειακούς τάφους τα πράγματα είναι πιο πολύπλοκα και εξεύρεση σχετικής χρονολόγησης είναι το ίδιο σπάνια με την ακριβή χρονολόγηση. Αυτό δυστυχώς οφείλεται στο ότι οι τάφοι με μνημειακό χαρακτήρα έτυχαν χρήσης σε διάφορες εποχές. Για παράδειγμα η βόρεια νεκρόπολη της Κυρήνης χρησιμοποιήθηκε και από τους Ρωμαίους,

αρχιτεκτονική κλπ. Αν και υπάρχουν ορισμένα παραδείγματα τάφων σε αγροτικές περιοχές, τα σπουδαιότερα σωζόμενα συγκροτήματα είναι αυτά των αστικών κέντρων της Πεντάπολης. Μεγαλύτερο από όλα με διαφορά είναι η νεκρόπολη της Κυρήνης, πράγμα που αποδεικνύει για ακόμα μια φορά την υπεροχή της πόλης έναντι των υπολοίπων.

Είναι εξάλλου μια από τις πιο σημαντικές νεκροπόλεις της αρχαιότητας. Η Κυρήνη περιβάλλεται από τις νεκροπόλεις της, μια σε κάθε σημείο του ορίζοντα. Η βόρεια που είναι η μεγαλύτερη, καταλαμβάνει ολόκληρη την πλαγιά των πετρώδων λόφων στα βόρεια της πόλης, στο δρόμο που οδηγεί στην Απυλλωνία. Συμπεριλαμβάνει περίπου 1200 τάφους, σκαμμένους κυρίως στο βράχο. Οι περισσότεροι τάφοι έχουν προσόψεις ναϊσκων ή οικιών, διακοσμημένοι με δωρικά ή ιωνικά αρχιτεκτονικά στοιχεία. Είναι σχεδόν όλοι λαξευτοί και περιλαμβάνουν νεκρικά αγγεία αγάλματα σαρκοφάγους

τους Βυζαντινούς και τους Άραβες. Ακόμη αποτέλεσε κατά τους νεώτερους χρόνους καταφύγιο και κατοικία φτωχών Λίβυων της περιοχής. Μερικοί τάφοι σώζονται μέχρι και σήμερα. Οι πιο πολλοί από τους τάφους είναι λεηλατημένοι από τους τυμβωρύχους αλλά και από διάφορους ευρωπαϊκούς περιηγητές του 18ου και του 19ου αιώνα. Σε πολλές περιπτώσεις έχουμε στρωματογραφική αλληλουχία των τάφων, όπως για παράδειγμα ένα πέτρινο κτιστό ορθογώνιο τάφο που περικλείεται μέσα σ'ένα κυκλικό. Αυτό κάποτε βοηθά και κάποτε δυσκολεύει το έργο της χρονολόγησης. Έτσι η προσπάθεια χρονολόγησης αυτών των τάφων ορίζεται στην αρχιτεκτονική κυρίως μορφή και στην εσωτερική τους διακόσμηση (ανάγλυφα, τοιχογραφίες, ψηφιδωτά) αν υπάρχει. Οι λαξευτοί τάφοι της β.Νεκρόπολης της Κυρήνης χρονολογούνται από τον 6ο στον 6ο με 5ο αιώνα π.Χ. και οι πιο απλοί από τον 4ο π.Χ. ως τον 1ο μ.Χ. αιώνα. Αίνιγμα αποτελούν για τους αρχαιολόγους οι κτιστοί κυκλικοί και ορθογώνιοι τάφοι με τους πιο πολλούς, να τους εντάσσουν στον 4ο και 3ο αιώνα π.Χ. Στην Κυρήνη υπάρχουν ένα κυκλικό ταφικό μνημείο, ο λεγόμενος τάφος του Βάττου, που αν ισχύει αυτό θα πρέπει να τον χρονολογήσουμε στον 7ο π.Χ. αι. Πάντως παρόμοιοι τάφοι βρέθηκαν και στον υπόλοιπο ελληνικό χώρο, από τη Μ.Ασία ως την Κέρκυρα και ανάγονται από τους αρχαίους ως τους ελληνιστικούς χρόνους.

Ταφική ζωγραφική

Δυστυχώς τα κατάλοιπα του αρχαίου κόσμου δεν μας έδωσαν πολλά παραδείγματα της αρχαίας ζωγραφικής που ήταν μια από τις σπουδαιότερες μορφές τέχνης. Φτάνει πια να δει κανείς ότι πολλά από τα σπουδαιότερα ψηφιδωτά του ρωμαϊκού κόσμου αποτελούν αντίγραφα ζωγραφικών έργων της ελληνικής αρχαιότητας, για να κατανοήσει τι έχουμε απωλέσει. Η Κυρηναϊκή αν και ποτέ δεν υπήρξε κέντρο της ελληνικής ρωμαϊκής επικράτειας αναπτύχθηκε πολιτιστικά σε πολύ υψηλά επίπεδα όπως φανερώνεται από τα σημερινά αρχαιολογικά κατάλοιπα. Στην περιοχή της Πεντάπολης, λοιπόν, διασώζονται μερικά εξαιρετικά έργα αρχαίας ζωγραφικής, αρκετά από τα οποία είναι υψηλής καλλιτεχνικής στάθμης. Οι Κυρηναίοι έδιναν μεγάλη σημασία στη ζωγραφική, γι'αυτό ένας κυρηναίος, ο Ευτύχης, υπήρξε ζωγράφος και βουλευτής, απολαμβάνοντας μεγάλη δόξα και σεβασμό από τους συμπολίτες του, όπως διαφαίνεται στην επιτύμβια στήλη του. Ευτυχώς για μας που ένας μεγάλος Ιταλός αρχαιολόγος, ο Lidiano Bacchielli, ασχολήθηκε μεθοδικά με τη μελέτη και συντήρηση των έργων αυτών στην Κυρηναϊκή, στον οποίο οφείλουμε τόσο την ύπαρξη μερικών αλλά και την πρόκληση γενικότερου επιστημονικού ενδιαφέροντος γι'αυτά τα έργα.

Παρακάτω θα εξετάσουμε μερικά παραδείγματα. Ο τάφος του βετεράνου Αμμωνίου (Tomba del Veterano Ammonio) βρίσκεται στη β.νεκρόπολη της Κυρήνης και είναι λαξευτός στον βράχο. Η αρχική του μορφή ανάγεται στον 3ο π.Χ. αιώνα και τροποποιήθηκε το 2ο μ.Χ. αιώνα όταν και διακοσμήθηκε στην οροφή και τους τοίχους με ζωγραφικά έργα. Η διακόσμηση της οροφής δεν υπάρχει σήμερα αφού η πέτρινη οροφή αντικαταστάθηκε με ξύλινη. Στους τοίχους, έχουμε στο πάνω μέρος διπλές ταινίες κόκκινου και κίτρινου χρώματος και πιο κάτω τις ζωγραφικές σκηνές. Συναντούμε μονομάχους, ιπποδρομίες, σκηνές κυνηγιού και μια σκηνή σε ένα κήπο. Σε άλλο επίπεδο έχουμε μυθολογικά επεισόδια τα οποία ταυτίζονται και από τις επιγραφές που βρίσκονται πάνω από τους πρωταγωνιστές. Διακρίνουμε τη Λήδα με τον κύκνο, τον Ακταίο που του επιτίθενται σκύλοι, την αρπαγή του Γανυμήδη από τον αετό - Δία και τη σκηνή του θανάτου του Άδωνι από τον κάπρο.

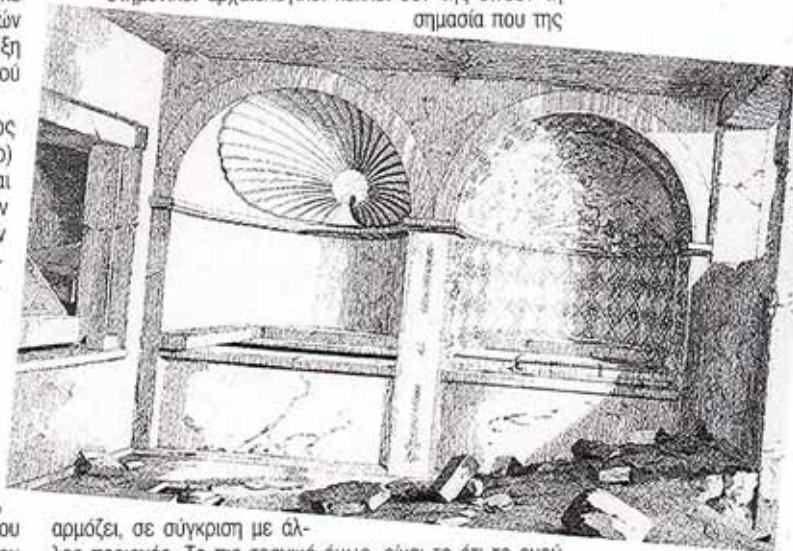
Ένας άλλος τάφος με ζωγραφική διακόσμηση είναι αυτός της Asgafa El-Abiar που χρονολογείται από το Bacchielli στο τέλος του 4ου μ.Χ.αιώνα. Είναι σκαμμένος σε φυσική σπηλιά με την πρόσοψή του να είναι σ'ένα μέρος κτιστή. Στην σπηλιά υπάρχουν πέντε αψιδωτά αετώματα σε σχήμα αχιβάδας και και στους τοίχους υπάρχουν διακοσμητικά ζωγραφικά μοτίβα αλλά και διάφορες σκηνές από τον

καθημερινό βίο και το μυθολογικό κόσμο. Δύο απ'αυτές παριστάνουν συμπόσια και άλλες είναι παρμένες από την επική ποίηση, που και εδώ ταυτίζονται επακριβώς από τις επιγραφές που βρίσκονται στο πλάι των προσώπων.

Υπάρχει ο Βελλερεφόντης που σκοτώνει τη Χίμαιρα, ο Αχίλλεας που σέρνει το πτώμα του Έκτορα, ο θάνατος του Τρωίλου, ο Οδυσσεάς που ακούει το τραγούδι των Σειρήνων, η σκηνή με τη Σκύλλα, ο Πύρρος που θυσιάζει την Πολυξένη προς τιμή της μνήμης του πατέρα του. Σκηνές και επεισόδια που διαβεβαιώνουν τη διάρκεια της διαβίωσης του ελληνικού πολιτισμού στην Κυρηναϊκή.

Ένας άλλος περίφημος τάφος, ο αρχαιότερος με τοιχογραφίες, είναι ο Tomba dell'Altalena στην Κυρήνη, που αρχιτεκτονικά, περιέχει στοιχεία δωρικά αλλά και ιωνικά. Από αυτό χρονολογείται στα τέλη του 4ου ως τα μέσα του 3ου π.Χ. αιώνα περίπου. Το όνομα του το πήρε από μια τοιχογραφία που παρουσιάζει μια κόρη πάνω σε κούνια. Οι τοιχογραφίες βρίσκονται όχι στους τοίχους του τάφου, αλλά στις μετόπες της πρόσοψης, οι οποίες όμως αποκόπηκαν στα μέσα του 19ου αιώνα από τον Γάλλο Vattier De Bourville και μεταφέρθηκαν στο Λούβρο όπου και βρίσκονται σήμερα. Οι μετόπες παρουσιάζουν σκηνές από το βίο μιας νεαρής κόρης, της νεκρής προφανώς. Υπάρχει σκηνή που δύο γυναίκες κάθονται και θρηνούν, μια σκηνή διδασκαλίας, μια καθημερινού βίου, αυτή με την κούνια, μια με τη στιγμή του θανάτου της κόρης και τέλος η σκηνή που ο Χάρωντας την παίρνει κοντά του. Από καλλιτεχνική άποψη οι σκηνές αυτές είναι εξαιρετικές αφού τηρούν σωστά τις αναλογίες και πιετυχαίνουν τη τρίτη διάσταση. Είδαμε λοιπόν ότι η Κυρηναϊκή είναι μια "επαρχία" του αρχαίου κόσμου, που αν και δεν έπαιξε σημαντικό ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις της κάθε εποχής, πολιτισμικά αποτέλεσε κέντρο της βορειοαφρικανικής ακτής. Υπήρξε γενέτειρα μεγάλων ανδρών του πνεύματος, όπως ο Ερατοσθένης από την Κυρήνη, που υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους σοφούς της ελληνιστικής εποχής και διευθυντής της βιβλιοθήκης του Μουσείου της Αλεξάνδρειας επί του Πτολεμαίου Γ', ευεργέτη και δάσκαλου του κατοπινού Πτολεμαίου Δ' Φιλοπάτορος. Ήταν πάντα στη σκιά της Αλεξάνδρειας, αλλά τα αρχιτεκτονήματα και τα έργα τέχνης που βρίσκουμε στις πόλεις της Πεντάπολης είναι μοναδικά και τις πιο πολλές φορές δεν θυμίζουν έργα "επαρχιακής" τέχνης.

Σήμερα για διάφορους λόγους η Κυρηναϊκή αλλά και γενικότερα η Λιβύη, είναι αρκετά παραμελημένη και οι επιστημονικοί αρχαιολογικοί κύκλοι δεν της δίνουν τη σημασία που της

αρμόζει, σε σύγκριση με άλλες περιοχές. Το πιο τραγικό όμως, είναι το ότι το ευρύ κοινό, εξ'ατίας του ότι η Λιβύη πέφτει έξω από τη ζώνη του σύγχρονου οικονομικού ενδιαφέροντος και του δυτικού τρόπου ζωής, σχεδόν τίποτα δεν γνωρίζει γι'αυτό τόσο ένδοξο παρελθόν της περιοχής. Κλείνοντας ελπίζω η Κυρηναϊκή να διατηρήσει τον αυθεντικό χαρακτήρα που έχει σήμερα και να μην κατανησει ένας γραφικός τόπος, ιδανικός τουριστικός προορισμός όπως συνέβη και με άλλες περιοχές με μεγάλη ιστορία.

Ο τάφος του βετεράνου Αμμωνίου (Tomba del Veterano Ammonio) βρίσκεται στη βόρεια νεκρόπολη της Κυρήνης και είναι λαξευτός στον βράχο.

Ανασκαφές στο χώρο ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΥ ΔΗΜΑΡΧΕΙΟΥ

Τον Ιούνιο του 2002 κατά τη διάρκεια εργασιών που γίνονταν στο χώρο του παλαιού Δημαρχείου για την ανέγερση του νέου βρέθηκαν αρχαιολογικά κατάλοιπα που ανάγονται στην περίοδο των Λουζιτιανών. Από τότε το Τμήμα Αρχαιοτήτων ξεκίνησε σωστικές ανασκάφες στο χώρο. Γι' αυτές τις ανασκαφές μας μίλησε ο υπεύθυνος αρχαιολόγος του Τμήματος Αρχαιοτήτων κ. Γιάννης Βιολάρης.

Επιμέλεια: Εύη Καρυδά, ΙΣΑ 3ο, Ντόρια Νικολάου, ΙΣΑ 3ο

Κ. Βιολάρη τι αποτέλεσε την αφορμή για να αρχίσουν οι ανασκαφές στο χώρο;

Αφορμή ήταν η εκσκαφή των θεμελίων για την ανέγερση του νέου δημαρχείου. Για την ακρίβεια έσκαβαν για τους δύο υπόγειους χώρους στάθμευσης κι ο σκοπός ήταν να φτάσουν περίπου στα 8 μέτρα.

Στα πόσα μέτρα βρέθηκαν τα πρώτα ευρήματα;

Γύρω στα 2 μέτρα, όχι βέβαια σ'όλο το χώρο, βρέθηκαν αρχιτεκτονικά κατάλοιπα.

Τι ακριβώς βρέθηκε και σε ποια περίοδο ανάγονται τα ευρήματα;

Τα μέχρι στιγμής ευρήματα ανάγονται από τον 12ο μέχρι τον 16ο αιώνα. Όμως στα πρώτα στρώματα βρίσκουμε Οθωμανικά και κεραμικά. Από την οθωμανική περίοδο δεν βρίσκουμε αρχιτεκτονικά κατάλοιπα παρά μόνον δύο τουλάχιστον αποθέτες που η χρήση τους ανάγεται στους 18ο και 19ο αιώνα. Αυτοί ήταν ουσιαστικά σκουπιδοτόποι που πετούσαν τα άχρηστα τους αντικείμενα. Εκεί βρέθηκαν πολλά κόκκαλα ζώων, όστρακα, σαλιγκάρια, γυάλινα σκεύη, κεραμικά, νομίσματα κλπ. Ξέρουμε επίσης από πηγές ότι το 1860 ο χώρος αυτός ήταν μια περβόλα όπως ονομαζόταν "ο χάρτης του Kitchener" παρουσιάζει το χώρο ανοικτό χωρίς αρχιτεκτονήματα.

Ήδη από τη μεσαιωνική περίοδο γνωρίζουμε από περιηγητές ότι υπήρχαν εντός των τοιχών χώροι φυτεμένοι με σπαρτά, ζαχαροκάλαμα κα.

Αυτό που έχουμε και χρονολογείται πιθανότατα στον 12ο αιώνα είναι μια εκκλησία. Έχουν ήδη ανασκαφεί τα δύο κλίτη, πιθανόν να υπάρχει και ένα τρίτο κλίτος βορειότερα.

Αυτή η εκκλησία ήταν τοιχογραφημένη, αφού βρέθηκε στο κάτω μέρος του τοίχου η χαρακτηριστική κόκκινη ταινία. Επίσης βρέθηκε νόμισμα του 12ου αιώνα. Το σημείο αυτό χρειάζεται να ανασκαφεί περαιτέρω για την ακριβή χρονολόγηση. Σώζεται όμως μαζί με τα θεμέλια μέρος του δαπέδου. Γύρω απ' αυτήν την εκκλησία υπάρχουν ταφές που όπως φαίνεται πρόκειται για οργανωμένο νεκροταφείο. **Αφού η περίοδος για την οποία μιλάμε είναι των Λουζινιανών, πιστεύεται ότι μπορούμε να συγκρίνουμε την τοιχοδομία που συναντάμε εδώ μ' αυτή των τειχών της Λευκωσίας για χρονολόγηση;**

Έχουμε πράγματι τοίχους που η τοιχοδομία τους μοιάζει μ' αυτών των σχετικών της Λευκωσίας. Έχουμε ένα μεγάλο κτίριο, κάτι που φαίνεται από το πάχος των τοίχων που δείχνουν ότι ήταν ψηλό. Και αυτό το κτίριο (εκκλησία, ανάκτορο). Από πηγές επίσης γνωρίζουμε ότι την περίοδο αυτή τοιχογραφίες είχαν και τα σπίτια των βαρώνων, ιπποτών και άλλων σημαντικών προσώπων. Ίσως να πρόκειται για ένα μικρό κτίριο, όχι όμως απαραίτητα για το ανάκτορο των Λουζινιανών αφού όπως γνωρίζουμε στη Λευκωσία υπήρχαν γύρω στα 20 παλάτια τα οποία ανήκαν στους ευγενείς. Άρα είναι ένα μεγάλο κτίριο που δε γνωρίζουμε προς το παρόν τη χρήση του. Μέσα στα στρώματα καταστροφής που βρήκαμε ταφές. Αυτές οι ταφές φαίνεται ότι έγιναν μετά που καταστράφηκε το κτίριο και είναι μεσαιωνικές, έχουν κατεύθυνση ανατολή-δύση και τα χέρια είναι σταυρωμένα. Είναι κανονικές ταφές αλλά όχι οργανωμένες δηλαδή νεκροταφείο όπως στην προαναφερθείσα εκκλησία. Σε μια περίπτωση βρήκαμε σκελετό

πάνω σ' ένα άλλο που δείχνει ότι πιθανώς τάφηκαν μαζί. Γύρω από ένα άλλο σκελετό μάλιστα βρήκαμε σιδερένια καρφιά γεγονός που δείχνει ότι ήταν θαμμένος σε ξύλινο φέρετρο.

Υπάρχουν καθόλου σημάδια βίαιων καταστροφών δηλαδή από σεισμούς ή επιδρομές; Το πρόβλημα εδώ είναι ότι από νωρίς άρχισαν να συλλέγουν έτοιμο δομικό υλικό. Σώζονται δηλαδή τα κατάλοιπα των τοίχων κανονικά αλλά απουσιάζουν οι πέτρες και ειδικά αυτές που είχαν γλυπτή διακόσμηση. Λειτουργούσε δηλαδή ο χώρος ως περιοχή λιθορυχείας ίσως ήδη από την περίοδο που έκλειναν τα ενετικά τείχη. Γι' αυτό βρίσκουμε πέτρες στα ενετικά τείχη που μοιάζουν πολύ μ' αυτές του χώρου εδώ. Άρα ίσως από την εποχή των Βενετών να είχαν ήδη καταστραφεί τα κτίρια. Εξάλλου κατά τις επιδρομές των Γενουατών (14ος αιώνας) και των Μαμελούκων (15ος αιώνας) γνωρίζουμε ότι έγιναν καταστροφές. Επίσης κατά την Οθωμανική περίοδο χρησιμοποίησαν λίθους από τα μεσαιωνικά ερείπια. Σε μερικά σημεία φαίνονται οι αυλακώσεις από τις οποίες έβγαζαν τις πέτρες. Σ' αυτά τα σημεία υπήρχαν τοίχοι. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο δε συναντούμε στο χώρο ωραία αρχιτεκτονικά μέλη. Έτσι ούτε ενδείξεις βίαιης καταστροφής δεν συναντάμε.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ένας αποθέτης του 12ου αιώνα. Ακόμα δεν έχει ολοκληρωθεί η ανασκαφή του αλλά μέχρι το σημείο που φτάσαμε φαίνεται ότι είναι μια απόθεση. Σε αντίθεση με τους δύο αποθέτες του 18ου και 19ου αιώνα που έχουν συνεχή χρήση, ο αποθέτης αυτός χρησιμοποιήθηκε σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Σαν να έγινε μια εκκαθάριση του

“Έχουμε ένα μεγάλο κτίριο, κάτι που φαίνεται από το πάχος των τοίχων που δείχνουν ότι ήταν ψηλό. Και αυτό το κτίριο (εκκλησία, ανάκτορο).

Ίσως να πρόκειται για ένα μικρό κτίριο, όχι όμως απαραίτητα όχι όμως απαραίτητα για το ανάκτορο των Λουζινιανών.”

“Η στρωματογραφία του χώρου είναι σημαντική αφού είναι η πρώτη φορά που γίνεται συστηματική ανασκαφή σε τόσο μεγάλη έκταση στην εντός των τοιχών Λευκωσίας. Είναι ουσιαστικά ένα βιβλίο για την ιστορία της πόλης.”

χώρου, αφού βρίσκουμε για παράδειγμα όστρακα του ίδιου αγγείου σε διαφορετικά βάθη. Γνωρίζουμε ότι την εποχή αυτή έγινε ένας σεισμός που ίσως αποτέλεσε το λόγο της απόθεσης. Φαίνεται καθαρά μια συνεχής στρωματογραφία που θα οδηγούσε στο συμπέρασμα συνεχούς κατοίκησης του χώρου πριν από το μεσαίωνα.

Προς το παρόν η μέχρι στιγμής στρωματογραφία που έχουμε φτάνει μέχρι το 12ο αιώνα. Το μεγαλύτερο βάθος που φτάσαμε είναι 3 μέτρα σε ορισμένα σημεία. Άρα ξέρουμε ότι υπάρχει συνεχής στρωματογραφία από τον 12ο μέχρι το 16ο αιώνα και χρήση όμως του χώρου μέχρι τον 20ο.

Γύρω στο 1888 ήρθε μια αμερικανική αποστολή από πρεσβυταριανούς ιεραποστόλους στην Κύπρο από το Λίβανο κι έφτιαξαν σ' αυτό το χώρο ένα ναό που λειτουργούσε ακόμα και ως σχολείο και ιατρείο. Το 1904 αυτός ο ναός κάηκε κι έκτισαν ένα από ασβεστόλιθο. Αυτός ο δεύτερος ναός κατεδαφίστηκε κάπου στη δεκαετία του '60 οπότε και έγινε ο δημόσιος χώρος στάθμευσης που λειτουργούσε μέχρι να αρχίσουν τα έργα για το νέο δημαρχείο. Από το δεύτερο ναό βρήκαμε κατάλοιπα για τα οποία δεν είμαστε ακόμα βέβαιοι. Πάντως σε χωρομετρικό χάρτη του 1914 φαίνεται ο ναός.

Στο χώρο εντοπίσαμε ακόμα και πολύ πιο πρώιμα ευρήματα όπως μερικά όστρακα ρωμαϊκής, ελληνιστικής και της εποχής του χαλκού. Έχουμε ακόμα και ένα αρχαϊκό όστρακο, ένα κομμάτι μιας μικρής προγγούς. Πάντως στην απέναντι μεριά του δρόμου, όπου βρίσκονταν τα δημοτικά λουτρά, σήμερα είναι δημόσιες αποθήκες, όταν κτιζόνται τα κτίρια το 1951 βρέθηκαν έξι τάφοι που χρονολογούνται γύρω στο 600 π.Χ. Το δάπεδο των τάφων εντοπίστηκε στα 6 μέτρα κάτω από την επιφάνεια του δρόμου. Αυτό για μας μπορεί να είναι μια ένδειξη. Γι' αυτό πρέπει να σκάσουμε σε ορισμένα σημεία μέχρι το παρθένο έδαφος για να σχηματίσουμε μια πλήρη εικόνα για τη στρωματογραφία. **Γιατί πιστεύετε ότι ο χώρος για τους αρ-**

χαιολόγους έχει τόσο σημασία;

Ο χώρος είναι σημαντικός για πολλούς λόγους. Καταρχήν θα συμβάλει στη γνώση της βυζαντινής και μεσαιωνικής τοπιογραφίας της πόλης. Βρίσκουμε σημαντικά κτίρια που θα μας βοηθήσουν σ' αυτό. Το δεύτερο και ιδιαίτερα σημαντικό είναι η γνώση της μεσαιωνικής κεραμικής. Από αυτή την κεραμική γνωρίζουμε την εφυσωμένη κεραμική δηλαδή τα σκεύη πολυτελείας. Κι' αυτά ακόμα τα χρονολογούμε στυλιστικά. Άρα θα μπορέσουμε πρώτα να χρονολογήσουμε τα εφυσωμένα σε συνάρτηση με τα συμφραζόμενα τους (π.χ. νομίσματα) θα μπορέσουμε να χρονολογήσουμε και την χρηστική κεραμική της εποχής, η οποία είναι εντελώς άγνωστη. Η χρηστική κεραμική ήταν πιο συντηρητική και οι τύποι της δεν αλλάζουν εύκολα. Γενικότερα η στρωματογραφία του χώρου είναι σημαντική αφού είναι η πρώτη φορά που γίνεται συστηματική ανασκαφή σε τόσο μεγάλη έκταση στην εντός των τοιχών Λευκωσίας.

Είναι ουσιαστικά ένα βιβλίο για την ιστορία της πόλης και όχι μόνο αφού η Λευκωσία ήταν η πρωτεύουσα, και σε συνάρτηση με τις γραπτές πηγές θα δημιουργήσουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα για την εποχή αυτή. Για παράδειγμα βρήκαμε σ' ένα ανασκαφικό τετράγωνο, έναν ομαδικό τάφο με τουλάχιστον πέντε βρέφη και ενήλικες.

Σε συνάρτηση με τα ιστορικά δεδομένα ίσως μάθουμε γιατί πέθαναν. Ίσως λόγω επιδημικής επιδημίας κλπ. Τα κλειστά αρχαιολογικά στρώματα που βρίσκουμε είναι πολύ σημαντικά.

Για πόσο χρονικό διάστημα ακόμα θα συνεχιστούν οι ανασκαφικές έρευνες;

Προς το παρόν είπαμε ότι θα σκάσουμε μέχρι το τέλος του Δεκεμβρίου για να αξιολογήσουμε τα ευρήματα και να αποφασίσουμε για το περαιτέρω. Πρέπει να πούμε ότι στις ανασκαφές έλαβαν μέρος πολλοί φοιτητές από τα Πανεπιστήμια της Κύπρου, της Ελλάδας καθώς και από ξένα πανεπιστήμια.

Κ. Βιολάρη σας ευχαριστούμε πολύ.

ΥΠΑΡΧΕΙ ΤΙΜΙΟ ΞΥΛΟ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ;

ΕΡΕΥΝΑ

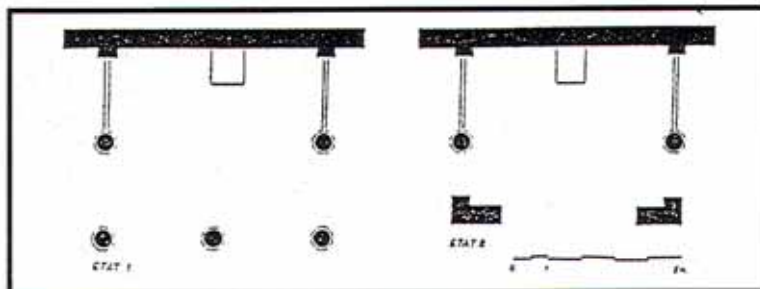

Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗ
ΒΑΣΙΛΙΚΗ
ΤΗΣ ΚΑΜΠΑΝΟΠΕΤΡΑΣ

Σύμφωνα με την ευρύτερα αποδεκτή παράδοση, η Κύπρος ήταν μια από τις πρώτες επαρχίες που απέκτησε Τίμιο Ξύλο. Βέβαια αυτό είναι πολύ πιθανόν, αν αναλογιστούμε τη γεωγραφική της θέση, σε σχέση με την Ιερουσαλήμ, τον χώρο σταύρωσης του Χριστού. Ας δούμε, όμως, αν μπορούμε όντως να μιλούμε για το γεγονός αυτό, στηριζόμενοι σε ιστορικά στοιχεία.

του Γιώργου Παπαντωνίου, ΙΣΑ 4ο

**Όταν η Αγία Ελένη
βρήκε τον Τίμιο
Σταυρό πήρε
το υποπόδιον, όπου
κάρφωσαν «τους
άγιους πόδας», και το
έκοψε σε τέσσερα ίσα
μέρη. Από το κάθε
κομμάτι έκοψε τις
τέσσερις γωνιές
με τρόπο που να μένει
ένας σταυρός
στο κέντρο.**

Το κουβούκλιον του ανατολικού
αιθρίου: πρώτο και δεύτερο
επίπεδο

Η «ανεύρεση του Τιμίου Σταυρού», έχει συνδεθεί με το όνομα της Αγίας Ελένης, η οποία το 326, μετά το πέρας της Α' Οικουμενικής Συνόδου στη Νίκαια της Βιθυνίας, ξεκινά για την ανεύρεση του Τάφου του Χριστού και του Τιμίου Σταυρού. Ο Μέγας Κωνσταντίνος, μετά τη νίκη του κατά του Λικινίου με τη βοήθεια του Σταυρού σύμφωνα με όραμα που είδε και την ανακήρυξη του ως μονοκράτορα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας έστειλε τη μητέρα του Ελένη στους Αγίους Τόπους για τους προαναφερθέντες λόγους. Ο Ευσέβιος Καισαρείας, ο βιογράφος του Μεγάλου Κωνσταντίνου, γράφει το 337 μ.Χ. Αν και μιλά για το όραμα του Κωνσταντίνου, καθώς και για τα διάφορα οικοδομικά προγράμματα του στους Αγίους Τόπους, δεν αναφέρει πουθενά λεπτομέρειες για την «ανεύρεση του Τιμίου Σταυρού». Στο Ταξιδιωτικό του Βορδεux του 333 μ.Χ., αναφέρονται πάλι κτίσματα του Μ. Κωνσταντίνου αλλά ούτε εδώ αναφέρεται τίποτα για την ανεύρεση του Τιμίου Σταυρού». Το 385 πάλι, στο Ταξιδιωτικό της Αιθερίας μοναχής, ένα από τα πιο σημαντικά ντοκουμέντα για την ιστορία του Τιμίου Σταυρού, δεν γίνεται καμιά σύνδεση της Αγίας Ελένης με την «Ανεύρεση του Τιμίου Σταυρού». Η πρώτη σύνδεση της Αγίας Ελένης με την «ανεύρεση του Τιμίου Σταυρού» γίνεται μόνο 10 χρόνια αργότερα, όταν το 395, ο Άγιος Αμβρόσιος γράφει τον Πανηγυρικό του λόγο για τον Αυτοκράτορα Θεοδοσίο (Oratio de Obitu Theodosii). Ακολουθούν άλλοι συγγραφείς που είτε προσθέτουν, είτε διαφοροποιούν κάπως τα γεγονότα, με αποτέλεσμα να έχουμε πολλές διαφορετικές παραδόσεις για το γεγονός αυτό, κυρίως στην ελληνική, συριακή και λατινική γλώσσα. Εμείς όμως, για ευνόητους λόγους, θα σταθούμε στην παράδοση που προέρχεται από ένα χειρόγραφο του 16ου αι. που φυλάγεται στο Βρετανικό Μουσείο.

Το χειρόγραφο αυτό είναι κολοβό. Εν τούτοις το κύριο μέρος της διήγησης έχει διασωθεί. Αρχίζει από την αναχώρηση της Ελένης από την Κύπρο, την άφιξη της στην Ιερουσαλήμ και την «Ανεύρεση του Τιμίου Σταυρού», των σταυρών των δύο ληστών, τα καρφιά, τον ακάνθινον στέφανον και ένα ρούχο με τις 36 σταγόνες από το αίμα του Χριστού. Αυτή η ιστορία σύμφωνα με το χειρόγραφο γράφτηκε από τον Άγιο Κυριάκο, τον Επίσκοπο των Ιερουσαλύμων που παλαιότερα ονομαζόταν Ιούδας. Αν και η Κύπρος δεν αναφέρεται ονομαστικά στο χωρίο αυτό, είναι σχεδόν βέβαιο ότι πρόκειται γι' αυτήν, δεδομένου ότι η παράδοση για ερήμωση της νήσου, θέμα που θα εξετάσουμε αργότερα, αναφέρεται και σ' άλλες πηγές. Στο σημείο αυτό αξίζει ν' αναφερθεί, ότι πολλές εκκλησίες της Κύπρου, περιλαμβάνουν στο εικονογραφικό τους πρόγραμμα την ιστορία αυτή, γεγονός που αντανακλά την επικράτηση της παράδοσης στο νησί. Ο Θ. Παπαδόπουλος, σ' αντίθεση με τον Σ. Μενάρδο, υποστηρίζει ότι τόσο το χειρόγραφο Add No. 34554, όσο και ο Χρονογράφος Λεόντιος Μαχαίρας, αντλούν από ένα παλαιότερο ελληνικό γραπτό κείμενο το οποίο δε σώζεται. Για να κατανοηθεί η βιογραφία της Αγίας Ελένης, πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη η παρουσία της σε πολλές αλλόγλωσσες παραδόσεις και οι προσμίξεις στοιχείων. Πάντως το γεγονός ότι η εκκλησιαστική παράδοση της Κύπρου δεν κατέγραψε τίποτα μέσω των συναξαρίων και των επισήμων αποδεκτών βίων, δεν αποδεικνύει τίποτα, αφού το προαναφερθέν χειρόγραφο επιβεβαιώνει την ύπαρξη γραπτής παράδοσης και μάλιστα εκκλησιαστικής

κού χαρακτήρα. Όμως λόγω της έλλειψης προγενέστερων σαφών πηγών, είμαστε υποχρεωμένοι να δεχτούμε ότι όντως η παράδοση στην λεπτομερειακή της απόδοση, είναι πρόσφατο δημιούργημα της φαντασίας του λαού, ή επινόημα των μοναχών, που σε κάποια δεδομένη στιγμή εμφανίζεται και στην γραπτή παράδοση.

Η παράδοση αυτή διασώθηκε από τους χρονογράφους της Κύπρου, Μαχαίρα, Βουστρινίω, Αμαδί, κλπ, και είναι εκπληκτικό το γεγονός ότι η προφορική της μορφή σώζεται μέχρι τις μέρες μας. Ας δούμε όμως σύντομα τι λέει η ντόπια παράδοση, ούτως ώστε να μπορέσουμε να οδηγηθούμε σε κάποια συμπεράσματα.

Όταν η Αγία Ελένη βρήκε τον Τίμιο Σταυρό πήρε το υποπόδιον, όπου κάρφωσαν «τους άγιους πόδας», και το έκοψε σε τέσσερα ίσα μέρη. Από το κάθε κομμάτι έκοψε τις τέσσερις γωνιές με τρόπο που να μένει ένας σταυρός στο κέντρο. Μη έχοντας τρόπο να ξεχωρίσει τους σταυρούς των δυο ληστών, τους διέσπασε κι έβαλε το κάθετο στέλεχος του ενός μαζί με το οριζόντιο του άλλου και αντίστροφα, δημιουργώντας έτσι δυο σταυρούς. Φεύγοντας έφερε μαζί της τα πολύτιμα αυτά αντικείμενα και προσάραξε στο Μάριον. Κατασκήνωσε στις όχθες του ποταμού Τετίου, ο οποίος αργότερα μετονομάστηκε Βασιλοπόταμος. Μετά από θεϊόν όραμα ο ένας μεγάλος σταυρός βρέθηκε στο όρος Ολυμπία, όπου έκτισε ναόν του Τιμίου Σταυρού και «έβαλε στην καρδιάν του σταυρού μερικόν από το Τίμιο Ξύλον». Έπειτα, μετά από δεύτερο θαύμα, έκτισε ναό στην Τόχνη, καθώς κι ένα γεφύρι για να περνούν οι άνθρωποι «και ασήμωσεν» τον έναν μικρό σταυρό από το υποπόδιον του Χριστού «μετά αργύρου, χρυσίου και μαργαριταρίου». Τα κειμήλια αυτά όπως θα δούμε πιο κάτω, υπέστησαν με τον καιρό πολλές περιπέτειες. Αλλά εξαιτίας τους έγιναν και πολλά θαύματα, σύμφωνα με τη λαϊκή και εκκλησιαστική παράδοση.

Όπως έχουμε δει, οι παλαιότερες κυπριακές γραπτές παραδόσεις που συνδέουν την Κύπρο με την Αγία Ελένη ανάγονται στον 15ο αι. και εξής. Υπάρχουν όμως και πολλές αναφορές από ξένους περιηγητές, που ζουν πολύ πριν τον Μαχαίρα και αναφέρουν την ίδια παράδοση με κάποιες μικρές παραλλαγές. Αξιοσημείωτον είναι ότι αναφέρονται δυο επισκέψεις της Αγίας στην Κύπρο, μια προ της αφίξεώς της στην Παλαιστίνη και άλλη μετά την αναχώρησή της απ' εκεί.

Συγκεκριμένα, ο Λεόντιος Μαχαίρας, αναφέρει ότι η Κύπρος είχε μείνει χωρίς κατοίκους λόγω μεγάλης ανομβρίας και πείνας. Δεδομένου ότι η επίσκεψη της Αγίας Ελένης στο νησί, τοποθετείται στο 327, και στο 326, αν είχε έλθει δυο φορές, προκρίπτεται ότι είχε προηγηθεί των μαρτυρούμενων φοβερών σεισμών του 332/333 και του 342. Εξάλλου ο Μαχαίρας δε μιλά για σεισμούς αλλά γι' ανομβρία, που κράτησε 36 χρόνια. Αυτό είναι υπερβολικό. Αν λάβουμε υπόψη μας ότι η βροχή ξεκίνησε μετά το 327, που ήρθε η Αγία στην Κύπρο, τότε θα πρέπει να υπολογίσουμε ότι η ανομβρία συνεχιζόταν ως τότε από το 290/91. Ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός που γράφει το 18ο αι. αναφέρει δεκαεφτά χρόνια ανομβρίας. Αυτό όμως δεν ευσταθεί και μπορεί κάλλιστα ν' αντικρουστεί προβάλλοντας διάφορα επιχειρήματα. Καταρχήν ξέρουμε ότι το 324 στάλθηκε αποστολή 30 πλοίων στον Λικίνιο που ετοιμαζόταν κατά του Κωνσταντίνου και ότι το 325, στην Α' Οικουμενική Σύνοδο της Νίκαιας στάλθηκε ισχυρή αντιπροσωπεία δώδεκα Κυπρίων αρχιερέων, μεταξύ των οποίων και ο Άγιος Σπυριδώνας και Γελάσιος. Αλλά, ούτε αρχαιολογικά, ούτε γεωλογικά δεδομένα έχουμε που ν' αποδεικνύουν τέτοια ερήμωση. Όπως φαίνεται λοιπόν, η μεταγενέστερη παράδοση προφανώς συνέδεσε τις μεγάλες καταστροφές που ήρθαν λίγο αργότερα, με την επίσκεψη της Αγίας Ελένης στην Κύπρο, που είχε προηγηθεί. Μέσα απ' όλα αυτά βλέπουμε ότι όντως δεν υπάρχει κανένα αδιάσειστο ιστορικό στοιχείο για το πέραςμα της Αγίας Ελένης στην Κύπρο, πόσο μάλλον για την αυθεντικότητα του Τιμίου Ξύλου.

Όμως αν καταλήγαμε τόσο ανεπιφύλακτα στο συμπέρασμα αυτό, θα παραγνωρίζαμε πλήρως την αληθινή σημα-

σία της παράδοσης, η οποία δεν ενδιαφέρεται για την λεπτομερή και ακριβή απόδοση εξωτερικών γεγονότων, αλλά εκφράζει ψυχικές καταστάσεις και ιδιότητες του λαού, του οποίου η ιστορική συνείδηση, αφορμώμενη εξ' αρχικού ιστορικού γεγονότος, επενδύει στον θρύλο. Πρέπει λοιπόν να δεχτούμε ότι η παράδοση αυτή, περι- κλείει κάποιο πραγματικό γεγονός, που αποτελεί τον πυρήνα του όλου μετέπειτα δημιουργήματος. Ο πυρήνας αυτός σίγουρα παραμορφώθηκε και επικαλύφθηκε αρκετά, ούτως ώστε σε μας να καταφθάνει ως μυθογράφημα. Για να κατανοήσουμε καλύτερα αυτήν την επικάλυψη του ιστορικού γεγονότος με διάφορα λαϊκά στοιχεία, θα ήταν καλό να βλέπαμε τη θέση που κατέχει ο Σταυρός στην λαϊκή αντίληψη. Να ψάξουμε δηλαδή το βαθύτερο νόημα της παράδοσης και να προσπαθήσουμε να διαβάσουμε το πνεύμα του λαού, αφού πρώτα τοποθετηθούμε στην τότε ζώσαν ιστορική εποχή.

Ο λόγος του μοναχού Αλέξανδρου «Εις την Εύρεσιν του Τιμίου και Ζωοποιού Σταυρού» αποτελεί μια σύνοψη όλης της ιστορίας της πίστης από την εποχή του Κωνσταντίνου, και αντανάκλα τη λαϊκή αντίληψη για το Σταυρό. Ο Σταυρός είναι το κατεξοχήν σύμβολο της Χριστιανοσύνης. Λειτουργεί ως φυλακτό και ως διώχτης του κακού. Κάνει θαύματα και λυτρώνει τον κόσμο. Με λίγα λόγια, ο Σταυρός στη Βυζαντινή αντίληψη είναι κινητήρια δύναμη, πηγή φωτός και ζωής. Γι' αυτόν εξάλλου έγιναν τόσες μάχες και χύθηκε τόσο αίμα.

Η Αγία Ελένη λοιπόν, «για να διώξει τους διαβόλους που κατοικούσαν στο νησί, έβαλε Τιμίου Ξύλου σε διάφορα μέρη». Ο Faber, περιηγητής στην Κύπρο γύρω στο 1480, μας εξηγεί ξεκάθαρα ποιοί ήταν οι δαίμονες αυτοί. Προφανώς οι ειδωλολάτρες, που για να εξαλείψει τη λατρεία τους η Αγία Ελένη άφησε το Σταυρό εκεί. Αλλά ο Σταυρός είναι και το αήτητον τρόπαιο κατά της ανομβρίας. Έτσι, όπως βλέπουμε, πολλοί λόγοι άσχετοι συνέδεσαν το Σταυρό με τη βροχή. Σιγά-σιγά στην λαϊκή σκέψη δημιουργήθηκε η εικόνα της μεγάλης βασιλίσσας, που σκόρπισε πλούσια τα ελέη της παντού όταν ήρθε με τον Τιμίο Σταυρό, τον αήτητο κατά της αβροχίας όπλον, στην Κύπρο, που ήταν στοιχειωμένη και διψασμένη, κατέρριψε και συνέτριψε τα είδωλα και ίδρυσε τους ναούς της. Η χάρη και η δύναμη του Τιμίου Σταυρού, μνημονεύεται και τον 18ο αι. από τον Αρχιμανδρίτη Κυπριανό. Βλέπουμε δηλαδή ότι πρόκειται για μια ιδέα βαθιά ριζωμένη στη λαϊκή ψυχή, πράγμα που φαίνεται μέχρι τις μέρες μας.

Σήμερα, σε πολλές περιοχές της Κύπρου παραδίδεται ότι υπάρχει Τιμίο Ξύλο. Επίσης πολλοί ιδιώτες, με το πέρασμα του χρόνου, υποστηρίζουν ότι κληρονόμησαν Τιμίο Ξύλο. Αυτό μπορούμε κάλλιστα να το συνδέσουμε με την πληροφορία που μας δίνει η Αιθερία μοναχή, η οποία συμμετείχε το 385 στους εορτασμούς στους Αγίους Τύπους και η οποία αναφέρει ότι ο Σταυρός φρουρείται καλά γιατί πιστοί προσπαθούν ν' αποσπάσουν κομμάτι Τιμίου Ξύλου. Είναι πολύ λογικό να έχουμε πολλές περιοχές που διεκδικούν το προνόμιο να κατέχουν Τιμίο Ξύλο, αφού όπως θα εξετάσουμε στη συνέχεια, η παράδοση μετακινεί το Σταυρό από τον ένα τόπο στον άλλο. Σίγουρα όμως δε μπορεί να ναι όλα αυθεντικά κομμάτια, γι' αυτό και οφείλουμε να είμαστε πολύ προσεκτικοί στην εξέτασή μας.

Παρουσία Τιμίου Ξύλου στην Κύπρο

Το πρώτο από τα πολυάριθμα χωρίσματα του Τιμίου Σταυρού έγινε από την Αγία Ελένη, ούτως ώστε να χωριστεί στις δυο πόλεις, Κωνσταντινούπολη και Ιερουσαλήμ. Το παράδειγμα αυτό ακολούθησαν κι άλλοι αυτοκράτορες, που είτε από γενναιοδωρία, είτε λόγω πολιτικής διπλωματίας διαμοίρασαν πολλά κομμάτια. Όπως έχουμε ήδη δει, η Ελένη, σύμφωνα πάντοτε με την παράδοση άφησε ένα κομμάτι Τιμίου Ξύλου στην Τόχνη και ένα στο Σταυροβούνι.

Ο συνεχής παροξυσμός από τους άπιστους και τους Σταυροφόρους, επέβαλε τον Σταυρό

σε πολλές περιπέτειες. Το 615, ο Τιμίο Σταυρός της Ιερουσαλήμ βεβηλώθηκε και μεταφέρθηκε από τους Πέρσες, ενώ το 630 αναστηλώθηκε από τον Ηράκλειο μετά τη νίκη του κατά του Χοσρόη, βασιλιά των Περσών. Μετά τη νίκη του αυτή έκανε δώρο κομμάτια του Σταυρού σε μερικούς αξιωματούχους. Το 635 υπό την απειλή του Ομάρ, ο Σταυρός της Ιερουσαλήμ μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Κάτω από τον κίνδυνο μιας νέας απειλής για το Τιμίο Ξύλο, και για να μην αφανιστεί από τους άπιστους αποφάσισαν να τον ξαναμοιράσουν σε δεκαεννιά κομμάτια και να τον διασκορπίσουν σε διάφορες περιοχές της Αυτοκρατορίας. Η Ιερουσαλήμ διαψάλαξε τέσσερα, ενώ η Κύπρος πήρε δύο. Όμως δεν ξέρουμε πού τοποθετήθηκαν.

Σύμφωνα με τον Μαχαίρα, το 1318, ένας Λατίνος ιερέας, λόγω ζήλιας έκλεψε το κομμάτι της Τόχνης. Ο κλέφτης εμποδιζόταν από μια θύελλα να αναχωρήσει, γι' αυτό έβαλε το κλοπιμαίο στον κορμό μιας χαρουπιάς κοντά στο χωριό Καλαμουίλι. Το 1340, μια υπερφυσική αναλαμπή φωτός, φανέρωσε σ' ένα βοσκό το Τιμίο Ξύλο. Ακολουθώντας, στην αυλή του Σταυρού, η ρήγαινα Αλίκι, η γυναίκα του βασιλιά Ούγου Δ' Λουζιτανίας, βρήκε την ομιλία της. Αυτό θεωρήθηκε θαύμα αποδεικτικό για τη γνησιότητα του Σταυρού που κλάπηκε στην Τόχνη 22 χρόνια πριν. Ο Νεόφυτος ο Έγκλειστος, που μάλλον πέθανε το 1214, διατηρούσε στο μοναστήρι του συλλογή λειψάνων αγίων καθώς και απόσπασμα του Τιμίου Σταυρού. Το 1394, ο Nicolas de Marton, Ιταλός νοτάριος, αναφέρει ότι στην Εκκλησία της Sainte-Marie de Cammino στην Αμμόχωστο, όχι μακριά από την Καμπανόπετρα, υπάρχει ένα κομμάτι Τιμίου Ξύλου. Ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός, τον 18^ο αιώνα αναφέρει τέσσερις εκκλησίες που φυλάσσουν λείψανα σχετικά με το Πάθος. Το Σταυροβούνι, την Τόχνη, το Όμοδος και η Κουκά, η οποία σύμφωνα με τον Κυπριανό, κατέχει μόνο πριονίδι καταμερισμένο εδώ στην Κύπρο.

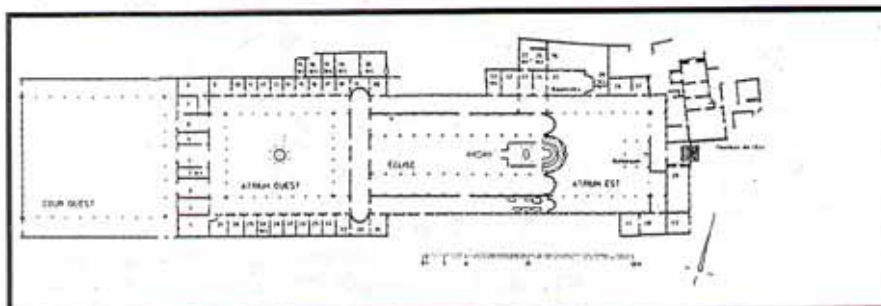
Καμπανόπετρα: Ένας πιθανός χώρος διαψάλαξης Τιμίου Ξύλου

Το 1998, ο George Roux, στη δημοσίευσή του για τη Βασιλική της Καμπανόπετρας, προβάλλει την υπόθεση ότι εκεί υπήρχε Τιμίο Ξύλο. Κανένα κείμενο δεν μας αναφέρει την Καμπανόπετρα ως μια εκκλησία που κατέχει Τιμίο Ξύλο. Όμως, από την άλλη, κανένα κείμενο δε μας μιλά για την Καμπανόπετρα και σήμερα αγνοούμε το βυζαντινό της όνομα. Την ονομασία αυτή την πήρε από τον βόρειο ορθοστάτη της κεντρικής εισόδου του αιθρίου, που πάντοτε προεξείχε από το έδαφος και ήταν γνωστός στους κατοίκους της περιοχής σαν Καμπανόπετρα.

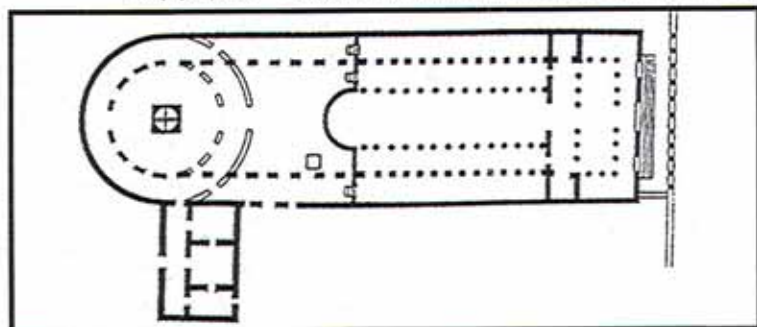
Ο G. Roux, στηρίζει την υπόθεσή του αυτή, κυρίως στην αρχιτεκτονική της βασιλικής και στα σύγχρονα ιστορικά γεγονότα της ανοικοδόμησής της. Η βασιλική αποτελείται (από τα δυτικά προς τ' ανατολικά), από μια ορθογώνια αυλή, ένα νάρθηκα με δύο αψίδες στα βόρεια και νότια, τον κυρίως ναό που κατέληγε σε τρεις ημικυκλικές αψίδες και ένα τετράγωνο αιθριο, στ' ανατολικά, που επικοινωνούσε με το νάρθηκα με δυο μακρούς διαδρόμους, κατά μήκος του βόρειου και νότιου τοίχου του κυρίως ναού. Η Καμπανόπετρα, όπως και η Βασιλική του Παναγίου Τάφου έχει δύο αιθρια. Ένας συνδυασμός από ευρήματα και πληροφορίες του Ευσέβιου Καισαρείας επέτρεψε την κατά προσέγγιση αναπαράσταση του τεράστιου συγκροτήματος του Παναγίου Τάφου των χρόνων του

Ο Σταυρός στη Βυζαντινή αντίληψη είναι κινητήρια δύναμη, πηγή φωτός και ζωής. Γι' αυτόν εξάλλου έγιναν τόσες μάχες και χύθηκε τόσο αίμα.

Κάτοψη της βασιλικής της Καμπανόπετρας

Οι μύθοι και τα θαύματα που έχουν σχετιστεί με το Σταυρό είναι πολλά. Όμως και πολλοί από τους δωρητές του Τιμίου Ξύλου σχετίζονται άμεσα με την Κύπρο. Σίγουρα λοιπόν, οι Κύπριοι, συγκαταλέγονται στους πρώτους που μπορούν να παρουσιάσουν κάποια από τα Τιμία τους Ξύλα ως γνήσια.

Κάτοψη της βασιλικής του Πανάγιου Τάφου στην Ιερουσαλήμ, σύμφωνα με περιγραφή του Ευσέβιου Καισαρείας

Μεγάλου Κωνσταντίνου. Κατά πάσα πιθανότητα, αρχικά υπήρχε μόνο ένας θαλαμώτης τάφος, σε παραδοσιακό ιουδαϊκό τύπο, τον οποίο οι κατασκευαστές του 4ου αι., αφού τον απομόνωσαν, του προσέδωσαν κωνικό σχήμα και τον διακόσμησαν με δώδεκα κίονες που στήριζαν ένα κιβώριο. Το συγκρότημα, εκτός από τον κυρίως Πανάγιο Τάφο, περιλάμβανε και μια πεντάκλιτη ξυλόστεγη εκκλησία, μήκους 50 περίπου μέτρων, τη βασιλική της Ανάστασης. Μεταξύ της ροτόντας και της βασιλικής υπήρχε ευρύχωρο αίθριο με περιστύλιο, ενώ ένα δεύτερο αίθριο με πρότυπο προηγείται της βασιλικής. Η πολυτέλεια του συγκροτήματος κατά την περιγραφή του Ευσέβιου ήταν εξαιρετική. Το κτίσμα αυτό, πυρπολήθηκε από τους Πέρσες του Χοσρόη το 614 και σε μεγάλο μέρος καταδαφίστηκε το 1009 από τους Άραβες. Το συγκρότημα δέχτηκε και άλλες καταστροφές, καθώς και προσθήκες στη συνέχεια, γι' αυτό σήμερα ελάχιστα σημεία του Κωνσταντινείου κτίσματος διακρίνονται.

Όπως έχουμε δει, η Καμπανόπετρα, για παρόμοιους λόγους σύμφωνα με τον G. Roux, έχει δύο αίθρια αλλά τοποθετημένα αντίστροφα. Στον Πανάγιο Τάφο το αίθριο της εισόδου βρίσκεται στ' ανατολικά και το αίθριο με τον Τάφο του Χριστού στα δυτικά. Στην Καμπανόπετρα συμβαίνει το αντίθετο. Δηλαδή το αίθριο με το κιβώριο (σχ. 3) βρίσκεται στ' ανατολικά. Οι δύο εκκλησίες, όντως, αν και έχουν διαφορά κλίμακας, παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες στις κατόψεις τους: Τετράστυλο το αίθριο της εισόδου, με στήλες και 3 πτέρυγες το δεύτερο αίθριο. Και στην Καμπανόπετρα, όπως και στον Πανάγιο Τάφο έχουμε πολύχρωμα και σπουδαία μαρμαροθετήματα (opus sectile). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ευσέβιος, το εσωτερικό του Παναγίου Τάφου λαμποκοπά από το μάρμαρο και τον χρυσό. Συγκρίνοντας τις δύο εκκλησίες ο G. Roux, φτάνει στο συμπέρασμα ότι πρέπει να 'ναι ισάξιες σε άγια λείψανα οπότε και η Καμπανόπετρα πρέπει να κατέχει κάτι που

σχετίζεται με το Πάθος του Χριστού, πιθανόν Τιμίο Ξύλο. Τα αρχαιολογικά τεκμήρια πάντως, μας διαβεβαιώνουν για τη δημιουργία ενός ειδικού αιθρίου, εφοδιασμένου με ένα κιβώριο που στηριζόταν σε μαρμάρινους κίονες. Όπως έχει ήδη λεχθεί, τόσο η ιστορία, όσο και η παράδοση μας έχουν δείξει ότι οι Αυτοκράτορες, Πατριάρχες και άλλοι, δε διστάζουν να δωρίσουν μέρος του Τιμίου Σταυρού, είτε λόγω γενναιοδωρίας, είτε λόγω πολιτικής σκοπιμότητας. Με τον τρόπο αυτό αυξάνουν το κύρος τους και τ' όνομά τους διαδίδεται σ' όλη την οικουμένη. Η πιθανότητα, η Καμπανόπετρα να είναι αυτοκρατορική δωρεά είναι πολύ πιθανόν, αν κρίνουμε από την αρχιτεκτονική της, άσχετο αν δεν αναφέρεται στα κείμενα. Κατά τον Roux, ένας καλός υποψήφιος δωρητής είναι ο Αυτοκράτορας Ζήνωνας, που στον ύστερο 5ο αι. έπαιξε ένα σπουδαίο ρόλο στην αναγνώριση του Αυτοκέφαλου της Κύπρου. Πληροφορίες για το γεγονός αυτό, αντλούμε πάλι από τον Αλέξανδρο μοναχό, από τον λόγο του «εις τον Απόστολον Βαρνάβαν» αυτή τη φορά. Σύμφωνα με το κείμενο αυτό, ο Αρχιεπίσκοπος της Κωνσταντίας Ανθέμιος, μετά από όραμα, ανακάλυψε τον Τάφο του Αποστόλου Βαρνάβα μαζί με τα οστά του και ένα ιερό Ευαγγέλιο. Τότε πήγε στην Κωνσταντινούπολη με τα λείψανα του Αγίου και το Ευαγγέλιο. Αφού παρουσίασε στο Ζήωνα τα δύο αδιάσειστα τεκμήρια που αποδείκνυαν ότι η Εκκλησία της Κύπρου, όπως και της Αντιόχειας ήταν αποστολική, με Σύνοδο επικυρώ-

θηκε το Αυτοκέφαλο της Κύπρου και ο Αυτοκράτορας έδωσε στον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου τα γνωστά προνόμια. Δηλαδή να φέρει μανδύα αυτοκρατορικό, να κρατεί σκήπτρο και να υπογράφει με κόκκινο μελάνι. Ως αντάλλαγμα ο Ανθέμιος, χάρισε στον Αυτοκράτορα το Ευαγγέλιο που βρήκε. Τα οστά του Αποστόλου Βαρνάβα, μεταφέρθηκαν στην Κωνσταντία και τοποθετήθηκαν στη βόρεια αιψίδα της Εκκλησίας που δημιουργήθηκε γι' αυτή την περίπτωση με αυτοκρατορική χορηγία, όχι μακριά από τον Τάφο που ανακαλύφθηκε με Θεία πρόνοια από τον Ανθέμιο. Από την περίοδο αυτή, η Κωνσταντία στρέφεται προς την Κωνσταντινούπολη. Πιθανό, να μην ανακαλύψουμε ποτέ τις συγκεκριμένες καταστάσεις, υπό τις οποίες αποφασίστηκε η ανέγερση της βασιλικής της Καμπανόπετρας, η οποία δέχτηκε διακόσμηση απεριγραπτής πολυτέλειας, με μάρμαρο, υλικό ανύπαρκο στο νησί. Πάντως η Σαλαμίνα επωφελείται σημαντικά τόσο από τους απεσταλμένους του Ιουστινιανού και Θεοδώρα, όσο και από τον Ηράκλειο που υποστήριξε την οικοδόμηση του υδραγωγείου για μεταφορά νερού από την Κυθραία. Η ευημερία εξάλλου, που απολαμβάνει η Κύπρος στη συνέχεια, μαρτυρείται και από τα χρυσά νομίσματα πολλών αυτοκρατόρων, όπως των Ηράκλειου, του Κώνστα II, του Κωνσταντίνου του Κοπρόνυμου κλπ, που βρέθηκαν στην ίδια την Καμπανόπετρα. Η Καμπανόπετρα θα υποστεί ίσως το πρώτο της χτύπημα το 649 με την πρώτη αραβική επιδρομή. Αλλά η τελική καταστροφή και μεταρρυθμίσεις στο χώρο της βασιλικής, άφησαν ελάχιστες ενδείξεις για να μπορούμε να βγάλουμε σαφή συμπεράσματα. Η καταστροφή δεν θα ήταν ολοκληρωτική. Οι μεσαιωνικές λάμπες που ανακαλύφθηκαν μαρτυρούν ότι τα ερείπια της Καμπανόπετρας ήταν κατοικημένα γι' αρκετό καιρό. Η θέση εγκαταλείφθηκε και δε βρίσκουμε τίποτα πιο πρόσφατο από νομίσματα του 12ου αι. Το 13ο αι. κτίστηκαν στο χώρο ασβεστοκείμενα, που μετέτρεψαν σε ασβέστη όλα σχεδόν τα μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέρη της βασιλικής.

Γενικό συμπέρασμα

Όπως έχει ήδη αναφερθεί στο εισαγωγικό σημείωμα είναι αδύνατο να φθάσουμε σε τελικά συμπεράσματα. Όμως η παράδοση είναι τόσο δυνατή και τόσο ζωντανή, που αποκλείεται να μην κρύβει μέσα της ένα ιστορικό πυρήνα. Τώρα, μέχρι που φτάνουν τα όρια του θρύλου είναι δύσκολο να πούμε. Το σίγουρο είναι ένα: Σε καμιά περίπτωση δεν συμπίπτει η ανομβρία και η ερήμωση της Κύπρου με τον ερχομό της Αγίας Ελένης στο νησί. Προφανώς η μετέπειτα λαϊκή αντίληψη και οι δοξασίες οι σχετικές με το Σταυρό, συνδέσαν δυο γεγονότα άσχετα μεταξύ τους και τα έκαναν ένα. Οι μύθοι και τα θαύματα που έχουν σχετιστεί με το Σταυρό είναι πολλά. Όμως και πολλοί από τους δωρητές του Τιμίου Ξύλου σχετίζονται άμεσα με την Κύπρο. Σίγουρα λοιπόν, οι Κύπριοι, συγκαταλέγονται στους πρώτους που μπορούν να παρουσιάσουν κάποια από τα Τιμία τους Ξύλα ως γνήσια. Πάντως, η παράδοση δικαιολογεί το μπερδέμα αυτό, μια και συχνά μετακινεί το Σταυρό από περιοχή σε περιοχή. Όσον αφορά την Καμπανόπετρα τώρα, είμαστε εξαρτημένοι αποκλειστικά σε υποθέσεις, όπως άλλωστε αναφέρει και ο ίδιος ο G. Roux. Βέβαια πρόκειται για μια λογική και ελκυστική θεωρία, που δυστυχώς όμως δε μπορεί ν' αποδειχθεί. Τόσο τα σύγχρονα ιστορικά γεγονότα, όσο και η αρχιτεκτονική διάταξη του ανατολικού αιθρίου ενισχύουν αρκετά την υπόθεση αυτή. Όμως, σε καμιά περίπτωση δεν την επαληθεύουν. Επιπλέον, θα μπορούσε κανείς ν' αντιτάξει, ότι μετά την εύρεση του λείψανου του Αποστόλου Βαρνάβα, αν ήθελε ο Αυτοκράτορας να χορηγήσει ένα οικοδόμημα, θα χορηγούσε το ναό του Αποστόλου Βαρνάβα, πράγμα που έγινε. Επίσης, αν ο Αυτοκράτορας Ζήνωνας έκανε όντως δωρεά Τιμίου Ξύλου στην Κύπρο, ως αντάλλαγμα για το χειρόγραφο Ευαγγέλιο, που του δόθηκε, θα περίμενε κανείς η πράξη του αυτή να σωζόταν σε κάποιο κείμενο, όπως εξάλλου σώθηκαν και τα προνόμια που παραχώρησε στον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου.

Raffaello SANTI

της Κωνσταντίνης
Κωνσταντίνου, ΙΣΑ 4ο

Ο Raffaello Santi (1483-1520) θεωρείται σήμερα ένας από τους σημαντικότερους ζωγράφους της Αναγέννησης. Έμεινε γνωστός στην ιστορία της Τέχνης, κυρίως για τη ζωγραφική του διακόσμηση στα δωμάτια του Βατικανού (1509-1514).

Ο Ραφαήλ είχε δώσει δείγματα του ταλέντου του όταν δούλευε στο εργαστήρι του κυριότερου καλλιτέχνη της σχολής της Ουμπρίας, του Pietro Perugino (1446-1523).

Ο Raffaello γρήγορα αφομοίωσε το ύφος του δασκάλου του και αποκόμισε απ' αυτόν πολλά μορφολογικά στοιχεία όπως: την αρμονική σύνθεση, την ηρεμία, τη συμμετρία.

Αυτά τα στοιχεία θα χαρακτηρίζουν τα μετέπειτα έργα του.

Την εποχή αυτή ο Λεονάρντο Ντα Βίντσι και ο Μιχαηλάγγελος, είχαν ανεβάσει την τέχνη σ' ένα πολύ ψηλό επίπεδο.

Ο Raffaello όμως δεν αποθαρρυνόταν από τη φήμη των γιγάντων διότι είχε την απαιτούμενη θέληση να δουλέψει σκληρά και να φτάσει στο επίπεδό τους.

Κάποια από τα έργα που δημιούργησε μέχρι το 1508 "Οι τρεις Χάριτες" (1505), "Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου" (1502-1503), "Η Παναγία του πουλιού" (1505-1507), "Η Ανάλυση της Θεοτόκου" κλπ.

Κύρια χαρακτηριστικά στοιχεία των έργων αυτών είναι η χάρη, η ηρεμία, η σωστή ανατομική κατασκευή η γεωμετρική προοπτική του εικαστικού χώρου στοιχεία δηλαδή που χαρακτηρίζουν την τέχνη της Αναγέννησης.

Ο Ραφαήλ όπως και ο Μιχαηλάγγελος και ο Ντα Βίντσι στην αρχή της καριέρας τους υιοθέτησαν το κλασικό στυλ της Αναγέννησης, που ήταν γέννημα της τέχνης του Μιχαηλάγγελου.

Η Παναγία με την καρδερίνα, π. 1506. Uffizzi, Φλωρεντία.

Υστερα από μερικά χρόνια στη Φλωρεντία, ο Ραφαήλ πήγε στη Ρώμη. Εκεί ο Πάπας Ιούλιος Β' του ανέθεσε να διακοσμήσει στο Βατικανό διάφορες αίθουσες, γνωστές με την ονομασία stanza. Ο ζωγράφος απέδειξε την ικανότητά του στο τέλει σχέδιο και την αρμονία της σύνθεσης με μια σειρά από νωπογραφίες που κάλυπταν τους τοίχους και τις οροφές των δωματίων. Κάποια από τα έργα που διακόσμησαν τα εσωτερικά δωμάτια

του Βατικανού είναι "Η Διένεξη περί του Μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας" (1510-1511) και η "Σχολή των Αθηνών" (1510-1511). Το έργο αυτό απεικονίζει ένα όμιλο φιλοσόφων και νεαρά άτομα να περιτριγυρίζουν τους μεγάλους φιλοσόφους της αρχαιότητας. Οι μορφές είναι τοποθετημένες σε ομάδες.

Ανάμεσα στους φιλοσόφους απεικονίζονται μεγάλα ονόματα όπως ο Πλάτων και ο Αρι-

Η Σχολή των Αθηνών (λεπτομέρεια), 1509-12, τοιχογραφία, Βατικανό

στοτέλης στο κέντρο, ο Πυθαγόρας, ο Διογένης και άλλοι.

Τα δύο πιο πάνω έργα διακοσμούσαν τη Stanza della Segnatura ενώ τη Stanza d'Eliodoro κοσμούσαν έργα όπως "Η εκδίωξη του Ηλιόδωρου από το ναό του Σολομώντα" (1512).

Ο Ραφαήλ ήταν επίσης φημισμένος για τις προσωπογραφίες του όπως αυτή του πάπα Λέων Ι', της οικογένειας των Μεδίκων, μαζί με δύο καρδινάλιους (1518) και η προσωπογραφία της Ιωάννας της Αραγωνίας.

Τόσο ο πάπας όσο και η Ιωάννα φορούσαν πορφύρα ενδύματα ενισχύοντας έτσι το κλίμα της επισημότητας και της δύναμης.

Ο Ραφαήλ ήταν άνθρωπος κοινωνικός και αξιαγάπητος στους λογίους και τους αξιωματικούς της παπικής αυλής.

Κυκλοφόρησε μάλιστα η φήμη ότι θα τον έκαναν καρδινάλιο όμως πέθανε 37 μόλις χρόνων, έχοντας όμως καταφέρει έστω και σε λίγο χρονικό διάστημα πλήθος καλλιτεχνικών επιτευγμάτων.

Περιδιάβαση ΣΤΗ ΛΟΦΟΥ

του Χρίστου Πουγιούκκα, ΕΠΑ-Δ 4ο

Από τα πλέον αξιολογημένα παραδοσιακά χωριά της Κύπρου, τόσο από αισθητικής όσο και από ιστορικής απόψεως είναι σίγουρα η Λόφου.

Βρίσκεται περίπου 26 χιλιόμετρα βορειοδυτικά της Λεμεσού και συνορεύει με τα χωριά Συλίκου, Πέρα-Πέδι και Αγιο Θεράπωνα.

Διατηρεί σε μεγάλο βαθμό την αυθεντική της αρχιτεκτονική μορφή με εξαιρετικά οικοδομήματα, καθώς επίσης λιθόστρωμα δρομάκια και αμέτρητους τοίχους από πέτρα κτισμένοι τόσο αρμονικά, με βάση τη μορφολογία του εδάφους που σου προκαλεί αμέσως το θαυμασμό.

Το πιο σημαντικό σήμερα είναι ότι το χωριό έχει παραμείνει αυθεντικό χωρίς μεγάλες επεμβάσεις, ξένες όσον αφορά τον παραδοσιακό του χαρακτήρα.

Δίκαια λοιπόν από τους οργανωμένους φορείς και τους κατοίκους παρατηρείται ένας ακράτητος ενθουσιασμός μια κινητικότητα που μεταφράζεται σε έντονο προβληματισμό και σωστό προγραμματισμό στα διάφορα προγράμματα αναπαλαίωσης που συνεχώς εξαγγέλλονται είτε σε ατομικό, κοινοτικό και κυβερνητικό επίπεδο.

Το χωριό πήρε την ονομασία από το γεγονός ότι είναι χτισμένο στην κορφή ενός λόφου. Όπως δε σημειώνει ο Νέαρχος Κληρί-

δης στο βιβλίο του "Χωριά και πολιτείες της Κύπρου". Το 1961 πήρε την ονομασία αυτή όταν ακόμη βρισκόταν σε χρήση στην καθομιλουμένη η λέξη λόφος πριν αυτή αντικατασταθεί από τη λέξη λαόνιν. Συνεπώς η ίδρυση του χωριού διατηρήθηκε και αργότερα κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας. Ο Ντε Μας Λατρί τα αναφέρει ως Loffu και το περιλαμβάνει στον κατάλογο των κυπριακών χωριών που αποτελούσαν κτήματα του ιδίου του βασιλιά της Κύπρου κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας. Γύρω στα 1392 το χωριό παραχωρήθηκε μαζί με άλλα από το βασιλιά της Κύπρου Ιάκωβο (1392-1398) στον αδελφό του Τζανότ ντε Λουζινιάν λόρδο της Βηρυτού.

Αυτό μαρτυρείται από το μεσαιωνικό χρονογράφο Λεόντιο Μαχαιρά που γράφει: "Ακόμη εγκατέστησαν τον κούντην (κόμη) της Τρίπολης και έδωκεν απού τα χωριά του αδελφού του του κύρου του Βερουτίου την Λόφου και την Παλαμιδαν...".

Γιατί όμως διάλεξαν αυτή τη θέση για να κτίσουν το χωριό; Για να βρούμε την απάντηση πρέπει να πάμε μερικές εκατοντάδες χρόνια πίσω. Στην εποχή των αραβικών επιδρομών (7ος-10ος μ.χ. αι.) που είχαν σαν αποτέλεσμα οι κάτοικοι να εγκαταλείψουν τα παράλια. Τότε πρέπει να χτίστηκε η Λόφου. Πρέπει να πούμε ακόμα ότι είναι ένα χωριό κρυμμένο και παρείχε μεγά-

λη ασφάλεια. Το ρήμα λωφάω σημαίνει ξεκουράζομαι, επομένως, Λόφου σημαίνει αναπαυτήριο, ασφαλές μέρος. Πιο πολλή ασφάλεια πρόσφεραν οι δύο παραπόταμοι του Κούρη. Αυτό φαίνεται πιο καθαρά σε παλαιότερους χάρτες.

Η Λόφου γνώρισε συνεχή πληθυσμιακή αύξηση από το 1881 μέχρι το 1921. Το 1881 οι κάτοικοι της ήσαν 578 που αυξήθηκαν στους 744 το 1891, στους 823 το 1901, στους 954 το 1911 και στους 962 το 1921. Το 1931 οι κάτοικοι του χωριού μειώθηκαν στους 952, στους 924 το 1946 στους 234 το 1960 στους 156 το 1976 και στους 1-06 το 1982.

Η οδική σύνδεση του χωριού γίνεται βόρεια με το χωριό Πέρα Πέδι (περί τα 6,5 χ.μ.) και στα νοτιοδυτικά με το χωριό Αγίος Θεράπων (περί τα 4,5 χ.μ.). Στα νοτιοανατολικά συνδέεται με το χωριό Αλασσα (παλιά θέση), το οποίο έχει σήμερα καλυφθεί από το φράγμα του Κούρη οι δε κάτοικοι του μεταστεγάστηκαν σε άλλη περιοχή.

Πλησιάζοντας το χωριό αντικρύζεις ένα υπερθέαμα. Αμέτρητοι τοίχοι από πέτρες σκεπάζουν τις πλαγιές των λόφων. Τοίχοι μισοχαλασμένοι ή όρθιοι. Οπου και να κοιτάξεις βλέπεις μόνο πέτρα. Είναι ίσως το μοναδικό χωριό της Κύπρου που διαπνέει σε αρκετά μεγάλο βαθμό την παραδοσιακή λαϊκή αρχιτεκτονική του και που μας δίνει με ένα έντονο τρόπο μια εικόνα της ζωής το 19ο αιώνα.

Πολλά είναι τα μνημεία τα οικοδομήματα τα εργαστήρια και άλλοι πολλοί παραδοσιακοί χώροι που μαρτυρούν όχι μόνο την ελληνικότητα μας και τον πολιτισμό μας αλλά και μας κάνουν να ξεχωρίζουν σαν λαός και σαν έθνος.

Το σχολείο είναι ο πρώτος μας σταθμός. Βρίσκεται στο πιο ψηλό σημείο του χωριού.

Η μεγαλοπρέπεια του προκαλεί θαυμασμό και η ερημιά του θλίψη. Η πρόσοψη του μοιάζει με τον Παρθενώνα, όπως συνηθίζουν να λένε οι παλιοί κάτοικοι. Είναι για να απορεί κανείς πως βρέθηκε τόσο ομορφιά πάνω σε τούτα τα βουνά. Ο νεοκλασικός ρυθμός του σχολείου είναι απόδειξη του πλούτου του χωριού και σημάδι της ελληνικότητά τους.

Ακριβώς πίσω από την είσοδο του, βρίσκεται ένα γραφείο. Δεξιά και αριστερά του γραφείου βρίσκονται δύο αιθούσες διδασκαλίας. Αργότερα προστέθηκε και μια τρίτη αιθούσα δυτικά, που χάλασε μπορούμε να πούμε τη συμμετρία του σχολείου. Τελευταία προς την ανατολική μεριά του κτίριου έχουν κτιστεί με δαπάνη του ΣΑΛ αποχωρητήρια.

Σύμφωνα με πληροφορίες που έχει συγκεντρώσει ο Α. Φιλίππου, στη Λόφου άρχισε να λειτουργεί σχολείο από το 1855. Πρώτος δάσκαλος αναφέρεται ο χωριανός ΧατζηΧαράλαμπος Λοΐζου που δίδαξε τα "εκκλησιαστικά γράμματα" στο σπίτι του ή στο ύπαιθρο μέχρι το 1868.

Στη συνέχεια δίδαξε μέχρι το 1880, ο "μουσικοδιδάσκαλος" Αχιλλέας Νικολαΐδης από τη Βάσα Κοιλανίου που γνώριζε καλά την εκκλησιαστική μουσική και λίγα περισσότερα γράμματα από τον προκάτοχό του.

Το σχολείο άρχισε να κτίζεται το 1917, στα δύσκολα χρόνια του Α' Παγκόσμιου πολέμου, γι' αυτό και καθυστέρησε η ολοκλήρωσή του. Σε αυτό φοιτούσαν πάνω από 150 μαθητές, αρχικά μόνο αγόρια.

Από το 1937 φοιτούσαν και κορίτσια, γι' αυτό χτίστηκε και η τρίτη αιθούσα. Η δόξα του κράτησε μέχρι το 1950 περίπου. Από τη δεκαετία του 50 οι κάτοικοι άρχισαν να εγκαταλείπουν το χωριό και να εγκαθίστανται σε μια αποικία που ίδρυσαν, τον Υψωνα.

Ο Υψωνας είχε μεγάλες πεδιάδες και βρισκόταν και κοντά στην πόλη της Λεμεσού. Το σχολείο, που κάποτε οι αιθούσες του ήταν γεμάτες παιδιά, σταμάτησε τη λειτουργία του το 1973, γιατί δεν υπήρχαν πλέον μαθητές.

Η εκκλησία του χωριού είναι αφιερωμένη στον Ευαγγελισμό της Παναγίας.

Είναι ένα τεράστιο πετρόχτιστο οικοδόμημα του 19ου αιώνα, που άρχισε να χτίζεται περί το 1870 και τελείωσε περίπου το

1876. Τα δύο πετρόχτιστα καμπαναριά της προκαλούν αμέσως το θαυμασμό του επισκέπτη.

Μεγαλύτερο όμως θαυμασμό προκαλεί το εσωτερικό της εκκλησίας και αναφέρομαι στις τοιχογραφίες του ζωγράφου Όθωνα Γιαβόπουλου στο ξύλινο δεσποτικό που χρονολογείται το 1881 και στο εικονοστάσι που είναι ένα αριστούργημα ξυλογλυπτικής τέχνης.

Οι τοίχοι έχουν πλάτος 5 πόδια. Κάτω από την εκκλησία υπάρχει μια κατακόμβη που θυμίζει κάποιους δύσκολους καιρούς. Σύμφωνα με την παράδοση η εκκλησία δε φτιάχτηκε με νερό αλλά με κρασί.

Το χωριό είχε πρόβλημα νερού. Και οι κάτοικοι έχοντας άφθονο κρασί το χρησιμοποίησαν για να ζυμώσουν το πηλό.

Ακόμη μια παλαιά εικόνα της Παναγίας, την οποία ο Gumpis χρονολόγησε στον 16ο αιώνα λέγεται ότι τιμώρησε αυστηρά κάποιο αδέξιο ζωγράφο που επέμενε να την ξαναζωγραφίσει. Περί τα 2,5 χλμ. από το χωριό βρίσκεται μικρό ξωκλήσι αφιερωμένο στον Προφήτη Ηλία. Η τοπική παράδοση αναφέρει ότι η θαυματουργή εικόνα του προφήτη έχει τη δύναμη να παρεμποδίζει την βροχόπτωση σε περιόδους κατά τις οποίες η βροχή προκαλεί ζημιές και καταστροφές.

Ο ελιόμυλος, του οποίου σώζονται όλα εκείνα τα αυθεντικά εργαλεία και η παραδοσιακή πρέσα όπου εκεί γινόταν η διαδικασία εξαγωγής του λαδιού από τις ελιές μαρτυρεί σίγουρα όχι μόνο μια από τις ασχολίες των κατοίκων αλλά αποτελεί ένα σημαντικό δείγμα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Η ανασκαφή και η αποκατάσταση των τεραστίων διαστάσεων στέρνα που βρίσκεται σε περιφερειακό δρόμο του χωριού και που ανάγεται στα ενετικά χρόνια είναι ένα αξιόλογο έργο το οποίο καταδειχνει την άμεση σχέση που έχουν οι στέρνες που χτίζονταν αργότερα μέσα και έξω από τα σπίτια.

Ακόμη η πηγή με τους σταλαχτήτες η βρύση οι τάφοι και η σπηλιά του Χ' Ρούσου είναι φωτεινά σημάδια άλλων εποχών που μαρτυρούν τις ρίζες μας τον πολιτισμό μας την ίδια μας τη ζωή.

Η ξενάγηση μας συνεχίζεται στα αμέτρητα λιθόστρωτα στενά δρομάκια. Είναι και αυτοί μάρτυρες μιας άλλης εποχής.

Τα δε σπίτια πέραν από το ότι τα περισσότερα είναι επιβλητικά και μεγάλα, στην αυλή τους έχουν τη στέρνα, όπου αποθήκευαν νερό της βροχής για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της έλλειψης νερού.

Στο εσωτερικό των πλείστων σπιτιών υπάρχει η παραδοσιακή καμάρια. Στην άκρη η τσιμινιά. Και δίπλα από το σπίτι ο σώσπιτος όπου αποθήκευαν τα σταφύλια μέσα στα

πιθάρια.

Όλους αυτούς τους αμειψίμους μάρτυρες μιας άλλης εποχής έχουμε καθήκον και υποχρέωση όχι μόνο να τους περισώσουμε μα και να τους εντάξουμε μέσα στους ευρύτερους στόχους της κοινωνίας μας και της παιδείας μας και που δεν είναι τίποτα άλλο παρά η γνωριμία μας με αυτούς.

Σοβαρές και συντονισμένες προσπάθειες γίνονται προς την κατεύθυνση αυτή τα τελευταία χρόνια από το Σύνδεσμο Αποδήμων Λόφου και τις αρχές του χωριού. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο διατηρώντας τον παραδοσιακό χαρακτήρα του χωριού, συμβάλλουμε έτσι στη συντήρηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, στη σύνδεση του λαού με την ιστορία του, την παράδοση του και τις ρίζες του.

Αυτή είναι η Λόφου. Ο καθένας που την επισκέπτεται κάνει μια ευχή.

Ο πολιτισμός μας να μην την καταστρέψει. Είναι όμως παρήγορο το γεγονός ότι το κράτος εκτιμώντας την τεράστια ιστορική, κοινωνική, πολιτιστική και περιβαλλοντική της αξία, αποφάσισε να μην επιτρέψει την αλλαγή του παραδοσιακού της χαρακτήρα.

Έτσι, ο καθένας θα έχει την ευκαιρία να γνωρίσει αυτό το μικρό κομμάτι της ιστορίας, και του πολιτισμού της Κύπρου μας που λέγεται Λόφου.

**Πολλά είναι τα μνημεία
τα οικοδομήματα
τα εργαστήρια και άλλοι
πολλοί παραδοσιακοί
χώροι που μαρτυρούν
όχι μόνο την ελληνικότητα
μας και τον πολιτισμό μας
αλλά και μας κάνουν να
ξεχωρίζουν σαν λαός
και σαν έθνος**

Η Ε.Μ.Α καλύπτει την
ερευνητική δραστηριότητα του
τμήματός μας. Στεγάζει
τη μοναδική μεγάλη αρχαιολογική
βιβλιοθήκη. Επίσης συνεργάζεται
με τη διεθνή αρχαιολογική
κοινότητα λαμβάνοντας μέρος
σε διάφορα συνέδρια
του εξωτερικού. Περισσότερες
όμως πληροφορίες για την
Ερευνητική Μονάδα Αρχαιολογίας
και το έργο της, μας έδωσε
ο κύριος Μιχαηλίδης
σε μια συνομιλία που είχαμε.

της Αντιγόνης Γιαννίκου, ΕΠΑ-Δ 40

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΑΠΟ ΤΟ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ ΤΗΣ Ε.Μ.Α.
ΔΡ. ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

Πότε ιδρύθηκε η Ερευνητική Μονάδα Αρχαιολογίας (Ε.Μ.Α.)

Ιδρύθηκε με το Πανεπιστήμιο, το 1993. Πριν από την ίδρυση του Πανεπιστημίου η ΕΜΑ υπήρχε μόνο για έρευνα και μεταπτυχιακές σπουδές.

Αρχικά, όπως υπήρχαν τα διάφορα άλλα τμήματα του Πανεπιστημίου υπήρχε και η μονάδα. Όταν αποφασίστηκε ότι δεν χρειαζόταν τμήμα Αρχαιολογίας για να δώσει το πρώτο πτυχίο, δημιουργήθηκε αυτή η μονάδα για έρευνα και μεταπτυχιακές σπουδές (κυρίως φοιτητών από άλλα πανεπιστήμια).

Πώς συνέβη και εντάχθηκε στο Πανεπιστήμιο Κύπρου και το ΙΣΑ;

Η Φιλοσοφική σχολή ήταν όλη μαζί αλλά τώρα έχει διασπαστεί σε 3 τμήματα το ΚΦΙ, το ΒΝΕ και το ΙΣΑ. Το προσωπικό που υπήρχε στην μονάδα έγινε προσωπικό του ΙΣΑ. Η μονάδα παραμένει ως ένας οργανισμός, εντός του Πανεπιστημίου με δικό του οίκημα, το οποίο μάλιστα περιλαμβάνει και την μοναδική μεγάλη ερευνητική βιβλιοθήκη.

Ποιανού ήταν η ιδέα για την ίδρυση της ΕΜΑ και ποιος ο σκοπός της;

Ήταν το σκεπτικό της ομάδας που ίδρυσε το πανεπιστήμιο καθώς και του Βάσου Καραγιώργη που ήταν ο πρώτος καθηγητής και διευθυντής της Μονάδας.

Πώς αξιοποιείται από τους φοιτητές ή γενικότερα τους πολίτες;

Διοργανώνονται σειρές εβδομαδιαίων διαλέξεων στη Μονάδα, στις οποίες έρχονται φοιτητές (οχι πολλοί... έχουμε όμως πάντα ένα τακτικό κόσμο). Η αίθουσα χωρεί 80 με 85 άτομα. Έρχονται γύρω στα 65. Ακόμα διοργανώνονται δύο συνέδρια το χρόνο, είτε αποκλειστικά από την μονάδα, είτε σε συνεργασία με άλλους παράγοντες. Έτσι αυτό είναι κάτι που φέρνει τον κόσμο πιο κοντά στην Αρχαιολογία, στο Πανεπιστήμιο και στο ρόλο που παίζουμε εδώ.

Πολλοί φοιτητές έχουν εισηγηθεί να αυξηθεί το ωράριο της Βιβλιοθήκης όπως και επίσης να γίνει ανοικτού-δανεισμού. Ποια η δική σας γνώμη;

Για την παράταση του ωραρίου της Βιβλιοθήκης συμφωνώ απόλυτα. Αυτό είναι μια λεπτομερεία από τα πολλά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Βιβλιοθήκη. Ουσιαστικά η Βιβλιοθήκη έπρεπε να ήταν κλειστή γιατί δεν έχουμε προσωπικό. Οι φοιτητές που δουλεύουν ορισμένες ώρες δεν μπορούν να είναι συνέχεια εδώ και να κάνουν τη δουλειά ενός βιβλιοθηκονόμου. Χρειαζόμαστε προσωπικό. Τις παραπάνω φορές εμείς, οι καθηγητές, εξυπηρετούμε το κοινό. Έπρεπε να ήταν ανοικτή και το απόγευμα. Και για τα πρωινά χρειαζόμαστε προσωπικό. Όσον αφορά το ανοικτό δανεισμό δεν νομίζω να είναι εφικτός. Τελευταίως έχουν χαθεί βιβλία. Είναι Βιβλιοθήκη έρευνας και δεν μπορείς να κάνεις έρευνα και να σου λένε ότι κάποιος έχει δανειστεί τα βιβλία που θεωρείς απαραίτητα για την διεκπεραίωση της έρευνας σου.

Υπάρχει συνδιασμός έρευνας και διδασκαλίας;

Ναι, υπάρχει με την οργάνωση ανασκαφών και πρόκειται να γίνει καλύτερος συνδιασμός όταν αρχίσουμε μεταπτυχιακά προγράμματα.

Ποιά είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ΕΜΑ;

Μέχρι τώρα η ΕΜΑ, εκτός από το κονδύλι της Βιβλιοθήκης που είναι αρκετά ικανοποιητικό, δεν έχει δικό της ανεξάρτητο κονδύλι. Το τμήμα, είναι που δίνει στην Μονάδα μέρος από το κονδύλι του. Ακόμα υπάρχει και το πρόβλημα του χώρου που δεν μπορεί να καλύψει τις απαιτήσεις της Βιβλιοθήκης. Ίσως η επέκταση του κτιρίου να επέτρεπε την εισαγωγή και άλλων βιβλίων στην Βιβλιοθήκη.

Ποια θα ήταν η ιδανικότερη ανάπτυξη της ΕΜΑ στο μέλλον;

Η οικονομική ανεξαρτησία και η δυνατότητα πρόσληψης προσωπικού έτσι ώστε να συγκροτηθεί μια ομάδα εργασίας με δικούς της ερευνητές, για την διεξαγωγή ενός συγκεκριμένου προγράμματος.

Με τι θα θέλατε να κλείσουμε; Ίσως να επισημάνετε κάτι;

Παρά το ότι διοργανώνονται ανασκαφές σε συνεργασία με άλλα πανεπιστήμια και το Τμήμα Αρχαιοτήτων επιδιώκεται μια ανασκαφή που θα διοργανώνει η ίδια η ΕΜΑ και θα ενταχθεί ως πρακτική εμπειρία στο Πανεπιστημιακό πρόγραμμα.

Επιδιώκεται μια ανασκαφή που θα διοργανώνει η ίδια η ΕΜΑ και θα ενταχθεί ως πρακτική εμπειρία στο Πανεπιστημιακό πρόγραμμα.

ΒΥΡΣΟΔΕΨΙΑ

Επάγγελμα προς εξαφάνιση

Συνέντευξη από τον
κ. Μαχτεσιάν έμπορο
δερμάτων στη Λευκωσία

της Ξένας Παπαδημητρίου, ΙΣΑ 40

Υπήρχαν αρκετά λαϊκά επαγγέλματα στον κυπριακό χώρο, μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα που τώρα δυστυχώς έχουν εκλείψει, εξαιτίας της βιομηχανικής και τεχνολογικής εξέλιξης. Ένα από τα κυριότερα επαγγέλματα της Κύπρου ήταν η βυρσοδεψία δηλαδή η τεχνική επεξεργασία του δέρματος από θηλαστικά ζώα και η χρησιμοποίηση του στην κατασκευή ποικίλων αντικειμένων όπως είδη ένδυσης και υπόδυσης.

Η βυρσοδεψία αποτελούσε στην Κύπρο μια σημαντική βιοτεχνία, που ασκήθηκε με την ίδια μέθοδο για πολλούς αιώνες όμως τελικά αυτό το επάγγελμα σήμερα δεν υπάρχει λόγω της αντικατάστασης του δέρματος σε μεγάλο βαθμό από το πλαστικό. Εξάλλου οι νέοι μας σήμερα, δεν έχουν το κουράγιο και την όρεξη να ασχοληθούν με τέτοιου είδους επαγγέλματα όπως οι πρόγονοι μας. Ο καθένας από εμάς ασχολείται με το εύκολο και κυρίως γρήγορο κέρδος. Οι άνθρωποι που ασχολήθηκαν με την βυρσοδεψία που αποτελεί λαϊκή τέχνη στην Κύπρο σταμάτησαν αυτό το επάγγελμα. Κατάφερα να εντοπίσω με την βοήθεια της κ. Φ. Ηγουμενίου, τον κ. Μαχτεσιάν έμπορο δερμάτων και να το ρωτήσω σχετικά με την βυρσοδεψία και για το εμπόριο διακίνησης δερμάτων που υπήρχε στην Κύπρο πριν από μερικά χρόνια. Μου έδωσε μια γενική εικόνα πόσοι άνθρωποι ασχολούνταν με αυτό το επάγγελμα και ποιά ήταν η ζήτηση του κυπριακού πληθυσμού.

Πριν από πόσα χρόνια αρχίσατε να εξασκείτε το επάγγελμα του δερματεμπόρου; Γιατί;

Έχει 40 χρόνια που είμαι δερματέμπορος. Ακολούθησα αυτό το επάγγελμα εξαιτίας του πατέρα μου. Ο πατέρας μου ξεκίνησε τη διακίνηση του εμπορίου από το 1925. Υπήρχαν περίπου 9-10 δερματέμποροι. Εγώ άρχισα να εξασκώ το επάγγελμα το 1954-55'. Εκείνο τον καιρό η τεχνική της βυρσοδεψίας βρισκόταν στην καμπή της, σε αντίθεση με σήμερα που κανείς δεν ασχολείται λόγω της εκβιομηχάνισης των πάντων.

Πώς αγοράζατε εσείς τα δέρματα;

Το δέρμα που μου έφερναν οι γραφικιάδες το έβλεπα και αν μου άρεσε, τότε το ενέκρινα και ακολούθως το παράγγελα. Δεν εργάστηκα ποτέ σε βυρσοδεψείο, όμως καταλάβαινα τα είδη των δερμάτων. Αν δηλαδή ήταν από κατσίκι, βόδι ή αρνί.

Από ποιά ζώα σας έφερναν δέρματα;

Συνήθως από βόδι, όμως και από κατσίκι και αρνί.

Όλα τα δέρματα ήταν ντόπια ή υπήρχε και εισαγωγή δερμάτων;

Φέρναμε πολύ καλά δέρματα

από την Γερμανία και την Αγγλία τα οποία αγοράζαμε πιο ακριβά από τα ντόπια γιατί ήταν καλής ποιότητας. Πιο φτηνά φέρναμε από το Λίβανο και την Αίγυπτο.

Η κατεργασία των δερμάτων ήταν δύσκολη;

Ναι ήταν πολύ δύσκολη η τεχνική κατεργασίας των δερμάτων και χρονοβόρα. Για να πετύχει το δέρμα έπρεπε ο γραφικιάς να γνωρίζει πολύ καλά την τέχνη του.

Στη Λευκωσία σε ποιες περιοχές ασχολούνταν με την βυρσοδεψία;

Στην Λευκωσία υπήρχε ο Τραπαχανάς, ολόκληρη γειτονιά κοντά στην Πύλη Πάφου, όπου εκεί ήταν οι γραφικιάδες. Εκεί κατασκεύαζαν δέρματα για παπούτσια. Επίσης υπήρχαν γραφικιάδες στα χωριά Ψημολόφου και Μάμμαρι.

Πόσα περίπου εργοστάσια υπήρχαν στην Κύπρο;

Μικρά και μεγάλα εργοστάσια στην Κύπρο υπήρχαν 130. Στην Λευκωσία γνωστό εργοστάσιο ήταν το Βατα. Είχε 200 εργάτες αλλά έκλεισε, γιατί το κόστος ήταν ακριβό.

Πηγαίνατε σε πανηγύρια για να πουλήσετε τα δερμάτα σας;

Όχι δεν πήγαίνα. Μόνο οι πελάτες μου που τα αγόραζαν, πήγαίναν. Γνώριζα πάντοτε ότι κάθε χρόνο κοντά στο Σεπτέμβριο θα έπρεπε να είχα πολλά δέρματα για να αγοράσουν οι πελάτες μου και να αρχίσουν την κατασκευή τους και να τα έχουν έτοιμα μέχρι τα Χριστούγεννα. Επίσης από το Γενάρη μέχρι τον Απρίλη προετοιμάζαν παπούτσια κυρίως μια βδομάδα πριν από την Λαμπρά. Ορισμένοι πήγαίναν Μόρφου, άλλοι στο Βαρώσι. Πουλούσαν Scarpa ή μπότες.

Τί είδους δέρματα έκαναν στην Κύπρο;

Έκαναν κυρίως μυσσίνα. Τα μυσσίνα ήταν από κατσίκι και από αρνί. Τα λεγόμενα lining. Δυστυχώς τώρα δεν το έχουν. Δεν υπήρχαν τότε παπούτσια από λάστιχο, αλλά ήταν όλα από δέρμα. Μετά που ξεκίνησαν να κάνουν σόλες κατά κάποιο τρόπο το πεταί χάθηκε.

Πριν πόσα χρόνια καταλάβατε ότι το επάγγελμα αυτό άρχισε να φθίνει;

Τα τελευταία 5-6 χρόνια. Δυστυχώς οι νέοι μας σήμερα δεν μαθαίνουν το επάγγελμα της βυρσοδεψίας και γενικά δεν τους ενδιαφέρει μια τέτοια ασχολία. Το επάγγελμα τόσο του βυρσοδέψη όσο και του δερματέμπορου έχει εκλείψει.

Για παράδειγμα 1 τόνο πεταί από την Ιταλία, κάνω πέντε χρόνια να το πουλήσω. Νιώθω βαθιά απογοητευμένος και συγκινημένος που το επάγγελμα της βυρσοδεψίας χάθηκε και κανένας πια δεν ασχολείται με αυτό.

Ένα επάγγελμα που αποτελεί μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κύπρου, έχει πια εκλείψει.

Ο ΟΜΙΛΟΣ ΜΑΣ ΕΝ ΔΡΑΣΕΙ...

Η ΜΟΝΟΗΜΕΡΗ ΕΚΔΡΟΜΗ
ΣΤΗΝ ΑΜΑΘΟΥΝΤΑ

ΞΕΝΑΓΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟΝ
Κ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ,
ΣΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΧΩΡΟ
ΤΗΣ ΑΜΑΘΟΥΝΤΑΣ

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΟΜΙΛΟΥ,
ΣΤΗ ΒΡΑΔΙΑ ΟΜΙΛΩΝ

ΚΑΡΝΑΒΑΛΙΣΤΙΚΟ
ΠΑΡΤΥ, ...ΜΕΤΑΜΦΙΕΣΕΙΣ

Η πορεία της Κυπριακής

Η Αρχαιολογία, η επιστήμη που μελετά τη ζωή των αρχαίων λαών σε όλες τις εκδηλώσεις μέσα από τα υλικά κατάλοιπα, αναπτύσσεται ραγδαία στον κυπριακό χώρο. Η ιστορία της Κυπριακής Αρχαιολογίας αρχίζει το 19ο και 20ο αιώνα. Οι πρώτες προσπάθειες, οι οποίες αναμφισβήτητα δεν είναι επιστημονικές, ξεκινούν από το αυξημένο ενδιαφέρον των Ευρωπαίων και των ξένων κατοίκων του νησιού, οι οποίοι αποσκοπούσαν στον εμπλουτισμό των ιδιωτικών συλλογών τους και τη λαθραία εξαγωγή αρχαιοτήτων. Οι πρώτες έρευνες αρχίζουν γύρω στα 1850 από διπλωμάτες και διανοούμενους που έχουν τη συμπάθεια της Οθωμανικής Κυβέρνησης του νησιού.

Η συνεχής καταστροφή και παράνομη πώληση των αρχαιοτήτων της Κύπρου θορύβησαν την Οθωμανική Κυβέρνηση της Κύπρου, τόσο λόγω των ενεργειών του Πρόξενου Luigi Palma de Censola, ο οποίος όπως και άλλοι κυνηγοί θησαυρών, διενεργεί ανασκαφές σε νεκρόπολεις και οικισμούς και επιδιώκει στην πώληση των αντικειμένων που έχει βρει. Σύμφωνα με διάταγμα που εξεδόθηκε η κυβέρνηση είχε το δικαίωμα να παίρνει το 1/3 των ευρημάτων που προερχόταν από ανα-

επίσης πρώτος, χρονολογίες που βασίζονται πάνω στην τυπολογία των αγγείων. Σημαντική φυσιογνωμία της περιόδου λόγω της έρευνας, των ανασκαφών που διεξήγαγε και του συγγραφικού και φωτογραφικού υλικού που άφησε, ήταν κι ο Max Ohnefalsch-Richter. Ανασκαφές διεξάγονται και από το Βρετανικό Μουσείο υπό τον A.S. Murray, γεγονός που συνέβαλε στον εμπλουτισμό του με ευρήματα της Κύπρου.

Επί Αγγλοκρατίας γίνονται οι πρώτες προσπάθειες για θέσπιση νομοθεσίας με στόχο τον εξορθολογισμό της πορείας της Αρχαιολογίας, ως επιστήμη. Το 1905 ψηφίζεται τελικά ο "Περί Αρχαιοτήτων Νόμος", ο οποίος παραμένει σε ισχύ μέχρι το 1935. Τα σημαντικότερα άρθρα του προνοούσαν όπως η Επιτροπή του Μουσείου με έγκριση φυσικά του Μεγάλου Αρμοστή, έχει την εξουσία να δίνει άδεια για ανασκαφές και όπως οι αρχαιότητες αποτελούσαν ιδιοκτησία της κυβέρνησης. Το 1929 επιστρέφει από το εξωτερικό ο Πορφύριος Δίκαιος και διορίζεται στο Κυπριακό Μουσείο Έφορος Αρχαιοτήτων, από το 1931 μέχρι το 1960 και Διευθυντής του Τμήματος Αρχαιοτήτων από το 1960 μέχρι το 1963.

Ο Einar Gjerstad έρχεται στο νησί για να προετοιμάσει το έδαφος για τη Σουηδική Αποστολή, που θα καταφθάσει το 1927. Η Σουηδική Αποστολή θα συμβάλει στην προβολή του ρόλου της Κύπρου στην Αρχαιολογία γενικότερα και ιδιαίτερα στο χώρο της Μεσογείου. Η αποστολή παραμένει στο νησί μέχρι το 1931 και το 1934 δημοσιεύει τις ανασκαφές της. Ταξινομήθηκε επίσης όλο το υπάρχον υλικό και μελετήθηκαν χρονολογικά οι διάφορες φάσεις του κυπριακού πολιτισμού.

Στις 23 Μαρτίου 1935 ανακαινώνεται η ίδρυση ενός Αρχαιολογικού Ταμείου από τις πωλήσεις των διπλών αντικειμένων. Την ίδια χρονιά ψηφίζεται και ο νέος "Περί Αρχαιοτήτων Νόμος" και ιδρύεται επίσημα το Κυβερνητικό Τμήμα Αρχαιοτήτων, την 1η Ιανουαρίου του 1935, το οποίο ανέλαβε την προστασία των αρχαίων μνημείων, την ίδρυση αρχαιολογικών μουσείων, τη διεξαγωγή ανασκαφών και γενικά κάθε είδους αρχαιολογική δραστηριότητα. Διευθυντής του καινούριου τμήματος διορίζεται ο Arthur Megaw και Έφορος ο Πορφύριος Δίκαιος, οι οποίοι επιτελούν εξαιρετικό έργο. Ο Megaw παρέμεινε στη θέση του διευθυντή του Τμήματος Αρχαιοτήτων της Κύπρου μέχρι την Ανεξαρτησία της Κύπρου, το 1960.

Ο "Περί Αρχαιοτήτων Νόμος" του 1935 εκχωρεί ουσιαστικά τις εξουσίες του μεγάλου Αρμοστή, στο Διευθυντή του Τμήματος Αρχαιοτήτων. Επίσης, οι προϋποθέσεις για έκδοση αδειών για τη διενέργεια ανασκαφών γίνονται πιο απαιτητικές. Ο Διευθυντής έχει επίσης το δικαίωμα να πάρει για το Κυπριακό Μουσείο οποιοδήποτε αντικείμενο, χωρίς πληρωμή και μετά να διαμοιράσει το υπόλοιπο των ευρημάτων, χορηγώντας στους ανασκαφείς το 1/2 των αρχαιοτήτων. Σημαντικό επίτευγμα του νόμου αυτού, είναι η δέσμευση του αιτητή για άδεια ανασκαφής να δημοσιεύει επιστημονική έρευνα, που θα αφορά τις ανασκαφές, σε όχι περισσότερο από δύο χρόνια από την ημερομηνία συμπλήρωσης των ανασκαφών του.

Αναντίρρητα, η μεγάλη ώθηση στις δραστηριότητες του Τμήματος Αρχαιοτήτων και της αρχαιολογικής έρευνας, δόθηκε με την Ανεξαρτησία της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960.

Ο Βάσος Καραγιώργης ανέλαβε το Τμήμα Αρχαιοτήτων ως Διευθυντής το 1963. Ο ζήλος για την Αρχαιολογία που τον διέκρινε, έδωσε νέα ώθηση στην ιστορία της Κυπριακής Αρχαιολογίας, βγάζοντας την Κύπρο από το

Η μεγάλη ώθηση στις δραστηριότητες του Τμήματος Αρχαιοτήτων και της αρχαιολογικής έρευνας δόθηκε με την Ανεξαρτησία της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Ο αρχαιολογικός χώρος της Λεμπας με το περιμετρικό χωριό

οσκαφές για λογαριασμό της, το 1/3 ο ιδιοκτήτης της γης και το 1/3 αυτός που βρήκε τις αρχαιότητες. Ο νόμος αυτός παραμένει σε ισχύ μέχρι το 1905.

Με το πέρασμα της Κύπρου στα χέρια των Βρετανών γίνονται οι πρώτες προσπάθειες για την προφύλαξη, τη συντήρηση και την επιστημονική έρευνα των αρχαίων μνημείων της Κύπρου.

Η πρώτη ενέργεια προς αλλαγή της υφιστάμενης κατάστασης, γίνεται με την ίδρυση του Κυπριακού Μουσείου. Σκοπός της ίδρυσης ήταν η πνευματική εκπαίδευση μέσα από τον πλούτο ευρημάτων, που διέθεταν τα εδάφη της Κύπρου, καθώς και η προσέλκυση του ενδιαφέροντος ξένων επιστημόνων προς μελέτη αυτών. Η αίτηση, που υποβλήθηκε στις 15 Μαρτίου επικυρώθηκε από τον Άγγλο Αρμοστή και ορίστηκε η πρώτη Επιτροπή του Κυπριακού Μουσείου.

Το 1891 ανοίγει το Μουσείο για το κοινό στις γιορτές και το 1894 ετοιμάζεται ο πρώτος κατάλογος του Κυπριακού Μουσείου από τον Sir John Myres, ο οποίος δίνει

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ μέχρι το

1974

της Σκευής Χριστοδούλου, ΙΣΑ 4ο

παρασκήνιο και τοποθετώντας την ενεργό μέλος στο διεθνές προσκήνιο. Κάλεσε αρκετές ξένες αποστολές για να ανασκάψουν στο νησί, διοργάνωσε μεγάλο αριθμό διεθνών συνεδρίων για διάφορα θέματα και το σημαντικότερο ίσως από όλα, επιβεβαίωσε τη γρήγορη έκδοση των εργασιών τους. Ανέλαβε επίσης, από το 1963 την ευθύνη της έκδοσης της Ετήσιας Αναφοράς του Τμήματος Αρχαιοτήτων (Report of the Department of Antiquities-RDAC), που περιλαμβάνει τις μελέτες και τα πορίσματα των ξένων και ντόπιων επιστημόνων αρχαιολόγων που έχουν πραγματοποιήσει ανασκαφές ή έρευνες στην Κύπρο.

Είκοσι περίπου ξένες αποστολές άρχισαν ανασκαφές στην Κύπρο, με προτροπή του Β. Καραγιώργη. Αμερικανοί ανασκάπτουν στην Τούμπα του Σκούρου, στο Ιδάλιον και στην Επισκοπή, Άγγλοι στον Άγιο Επίκτητο, Καναδοί στους Σόλους, Δανοί στον Ακάμα και στην Αραδίππου, Γάλλοι στην Αμαθούντα, στον Άγιο Ανδρέα και στη Χοιροκοτία, Γερμανοί στα Κούκλια και την Ταμασό, Έλληνες στην Αθηνού, Ισραηλίτες στην Αθηνού και Σουηδοί στο Hala Sultan Tekke.

Το Τμήμα Αρχαιοτήτων υπάγεται στο Υπουργείο Συγκοινωνιών και Έργων και στα χρόνια που ακολούθησαν, η αύξηση του κεφαλαίου που ήταν διαθέσιμο για τις ανάγκες του Τμήματος Αρχαιοτήτων, συνέβαλε στην ανάληψη νέων ανασκαφών, επιδιορθώσεων και αποκαταστάσεων αρχαίων μνημείων, αλλά και εκδόσεων βιβλίων, περιοδικών και οδηγών μουσείων και αρχαιολογικών χώρων. Επιπλέον, δόθηκαν άδειες για ανέγερση νέων μουσείων και βελτίωση των παλαιών, διοργάνωση συμποσίων κ.λπ.

Το Σεπτέμβριο του 1964, ο "Νόμος Περί Αρχαιοτήτων" αλλάζει και τώρα προϋποθέτει παραχώρηση των ευρημάτων στο Κυπριακό Μουσείο χωρίς κανένα δικαίωμα από τον ανασκαφέα για πληρωμή, εξαιτίας κυρίως της ραγδαίας αύξησης των ξένων αποστολών που ανελάμβαναν ανασκαφές.

Η αρχαιολογική έρευνα και κυρίως η ανασκαφική δραστηριότητα εντατικοποιείται την περίοδο από το 1960 μέχρι το 1974. Οι ανασκαφές από το Τμήμα Αρχαιοτήτων και τις ξένες αποστολές αυξάνονται, με αποτέλεσμα σε ολόκληρο σχεδόν το μήκος της Κύπρου να γίνονται ανασκαφές. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, ενώ κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας είχαμε μόνο δύο ξένες αποστολές στην Κύπρο και στις αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας μόνο μία, στο τέλος της περιόδου 1960-74 ο αριθμός των ξένων αποστολών ανέρχεται στις δεκαεπτά. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί η χρονιά 1964, λόγω των πολιτικών συνθηκών και των δικαιοδικών ταραχών στην Κύπρο.

Αξίζει να αναφέρω ότι από το 1965 μέχρι και το 1968, η πρόσβαση σε ορισμένους αρχαιολογικούς χώρους, όπως στον Άγιο Ιλαρίωνα, στο περιφερειακό μουσείο της Αμμοχώστου και αλλού, δεν είναι επιτρεπτή ούτε σε μέλη του προσωπικού του Τμήματος Αρχαιοτήτων. Επίσης, παρά την έντονη ανασκαφική δραστηριότητα, οι διορισμένοι αρχαιολόγοι είναι μόνο εννέα και θέσεις, όπως του Έφορου αρχαιολογικής επισκόπησης, είναι κενές.

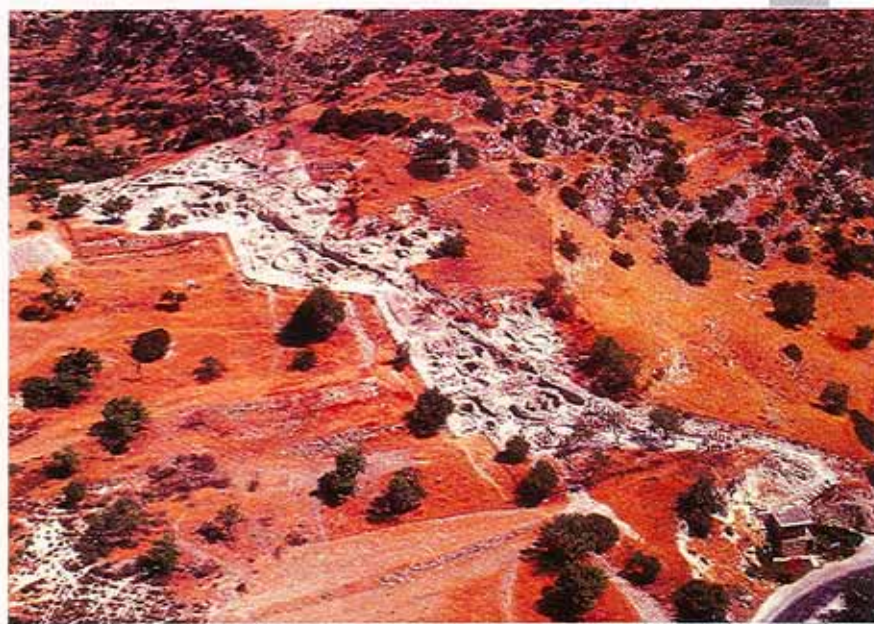
Φαινόμενα παράνομων ανασκαφών ή συλλήσεως τάφων δεν παύουν να παρουσιάζονται. Το Τμήμα Αρχαιοτήτων σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές, συμβουλευτικά σώματα, την αστυνομία, διεθνείς οργανισμούς όπως η ICOM, ICOMOS και UNESCO, τα Ηνωμένα Έθνη, τον ΚΟΤ, το Συμβούλιο της Ευρώπης και άλλους οργανισμούς καταφέρνει να μειώσει αισθητά την καταστροφή και τη σύληση των αρχαίων μνημείων. Όπως θα ήταν

βέβαια αναμενόμενο, παρατηρείται έξαρση του φαινομένου των παράνομων ανασκαφών το 1964, λόγω της έκρυθμης κατάστασης που επικρατεί στο νησί.

Με την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας ήδη έχουν γίνει σημαντικά βήματα στον τομέα της προώθησης της Αρχαιολογικής έρευνας και των μουσείων. Ήδη πριν από το 1960 έχουν ιδρυθεί το Κυπριακό Μουσείο, τα Περιφερειακά Μουσεία Αμμοχώστου, Λεμεσού και Πάφου και τα τοπικά μουσεία στην Επισκοπή και στα Κούκλια.

Το Κυπριακό Μουσείο είναι το πρώτο που ιδρύεται στην Κύπρο. Αρχικά ιδρύεται το 1883, σε μικρό διάωροφο κτί-

Αεροφωτογραφία του αρχαιολογικού χώρου της Χοιροκοτίας

ριο στην οδό Βικτωρίας στη Λευκωσία. Οι πεινχρόι πόροι του Μουσείου προέρχονταν από εισφορές μικρών ιδιωτών και από συνδρομές των λιγοστών μελών του. Το 1889 σε μια προσπάθεια να τεθεί το μουσείο σε καλύτερες βάσεις, μεταφέρεται στην οδό Βικτωρίας, σε νοικιασμένο σπίτι και διορίζεται Επιτροπή για την ταξινόμηση των έργων. Το 1905, γίνεται ημιεπίσημος οργανισμός κι έτσι η οικονομική του ενίσχυση αυξάνεται σε ικανοποιητικό βαθμό. Εν συνεχεία το 1908 άρχισε να κτίζεται το νέο κτίριο του Μουσείου, το οποίο είναι αφιερωμένο στη μνήμη της βασίλισσας της Αγγλίας Βικτωρίας και είναι το κτίριο όπου στεγάζεται το μουσείο μέχρι τις μέρες μας. Αποπερατώθηκε το 1924, οπότε και μεταφέρθηκαν, οι συλλογές που βρίσκονταν στο κτίριο της οδού Βικτωρίας.

Το 1935, με τη ψήφιση του νέου νόμου για τις Αρχαιοτήτες, το Κυπριακό Μουσείο έγινε επίσημος κυβερνητικός οργανισμός και απόκτησε μόνιμη ετήσια κυβερνητική χορηγία και την ουσιαστική του οντότητα.

Η αρχαιολογική έρευνα και κυρίως η ανασκαφική δραστηριότητα, εντατικοποιείται την περίοδο από το 1960 μέχρι το 1974.

Επακόλουθο της τουρκικής εισβολής και της καταστροφής των αρχαίων μνημείων ήταν η μεταφορά της αρχαιολογικής έρευνας και δραστηριότητας στο νότιο μέρος του νησιού, όπου οι ανασκαφές αυξήθηκαν ραγδαία.

Οι πρώτες αρχαιολογικές συλλογές, που εμπλουτίζουν το μουσείο, είναι αρχικά ευρήματα των σποραδικών συστηματικών ανασκαφών. Αργότερα χάρη στο μνημειακό έργο της Σουηδικής Αποστολής στην Κύπρο (1927-1931) σε οικισμούς, πόλεις και νεκροταφεία, τα εκθέματα αυξήθηκαν σε μεγάλο βαθμό.

Με την ανακήρυξη της Κύπρου σε Ανεξάρτητη Δημοκρατία, τα εκθέματα του Μουσείου πολλαπλασιάζονται. Τα επαρχιακά και τα τοπικά κρατικά μουσεία άρχισαν να ιδρύονται ήδη από τη δεκαετία του 1950. Απία είναι η επέκταση των ανασκαφικών δραστηριοτήτων και των αρχαιολογικών ερευνών και ο πλούτος ευρημάτων που έρχονταν καθημερινά στο φως. Επιπλέον, υπήρχε η ανάγκη για αποκέντρωση των συνεχώς αυξανόμενων κινητών ευρημάτων που εισέρχονταν στο Κυπριακό Μουσείο. Έτσι, κάθε περιφερειακό ή τοπικό μουσείο εκθέτει ευρήματα της γεωγραφικής του περιφέρειας, προβάλλοντας έτσι τον πλούτο του πολιτισμού κάθε περιοχής και προσελκύοντας περισσότερους επισκέπτες σε κάθε περιοχή.

Το 1948 ιδρύεται το Επαρχιακό Μουσείο της Λάρνακας, το οποίο στεγαζόταν στο φρούριο της πόλης. Μόλις το 1975 ιδρύεται το Επαρχιακό Μουσείο της Λεμεσού αρχικά στο κάστρο της πόλης. Το πρώτο Επαρχιακό Μουσείο της Πάφου αποτελούσε το σύμπλεγμα των τουρκικών λουτρών και η ανέγερση του νέου μουσείου αρχίζει το 1961. Το Επαρχιακό Μουσείο Αμμοχώστου στεγαζόταν αρχικά σε μια κατοικία της παλιάς πόλης, η οποία ανακαινίστηκε το 1936. Το νέο μουσείο της Αμμοχώστου αρχίζει να κτίζεται το 1961 και μέχρι το 1963 έχει αποπερατωθεί η ανέγερσή του. Το 1973, ιδρύθηκε στη νεκρόπολη της Σαλαμίνας ένα μικρό ιδιόρρυθμο μουσείο, για έκθεση των ευρημάτων της ανασκαφής. Το 1972 ιδρύεται το Επαρχιακό Μουσείο της Κερύνειας, που στεγαζόταν στο φρούριο της πόλης και συμπληρώθηκε με την μετατροπή δύο αιθουσών του φρουρίου σε ειδικό μουσείο του ναυαγίου. Το τοπικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Παλαιάφου στα Κούκλια ιδρύθηκε το 1958 στο κτίριο του μεσαιωνικού αρχοντικού των Κουκλιών και ανακαινίστηκε το 1970 και το 1986.

Ένα ξεχωριστό είδος, μοναδικό στην Κύπρο, είναι το Μουσείο του Ιδρύματος Πιερίδη στη Λάρνακα, το οποίο στεγάζεται στην αρχοντική οικία του Ζήνωνος Δ. Πιερίδη. Το ιδιωτικό αυτό μουσείο του είναι το πλουσιότερο σε εκθέματα, ανάμεσα σε όλα τα γνωστά ομοειδή μουσεία του ελληνικού χώρου και διαθέτει στις συλλογές του εξαιρετικά δείγματα αγγειοπλαστικής και κοροπλαστικής, μεταλλοτεχνίας και μικροτεχνίας από τη Νεολιθική Εποχή μέχρι και τα τέλη της Τουρκοκρατίας. Ήδη από το 1950 υπάρχει το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης στη Γερσακήπου, που ιδρύθηκε στο κονάκι του Χατζησιμίου. Το 1964 ιδρύεται το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης στη Λευκωσία από τον Αδαμάντιο Διαμαντή. Μουσείο Λαϊκής Τέχνης συναντούμε και στην Κερύνεια, το οποίο στεγάζεται σε διώροφο κτίριο του 19ου αιώνα που κληροδοτήθηκε στο Τμήμα Αρχαιοτήτων, μαζί με μεγάλο αριθμό αντικειμένων λαϊκής τέχνης, από τη λαίδη Loch, πρώην κάτοικο της Κερύνειας, το 1966. Τέλος, το 1961 ιδρύεται το ιστορικό Μουσείο Αγώνος που στεγάζεται στο οίκημα της παλιάς Αρχιεπισκοπής και αναφέρεται στη δράση της ΕΟΚΑ κατά την περίοδο του απελευθερωτικού αγώνα 1955-59.

Το ενδιαφέρον τόσο των ντόπιων κατοίκων του νησιού όσο και των ξένων, είναι ιδιαίτερα αυξημένο την περίοδο 1960-74. Παρατηρούμε αύξηση στον αριθμό επισκεπτών στα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους, με εξαίρεση το 1964. Οι αρχαιολογικοί χώροι, που ήταν ιδιαίτερα προσφιλείς προς τους επισκέπτες ήταν πρώτα η Σαλαμίνα, το Κάστρο της Κερύνειας, το Αββαείο του Πέλλαπαις, το Κυπριακό Μουσείο, το Κούριο, τα ψηφιδωτά της Κάτω Πάφου κ.α.

Την περίοδο αυτή θα γίνει προσπάθεια κι από τον Κυπριακό Οργανισμό Τουρισμού για προβολή των αρχαιολογικών μνημείων σε συνεργασία με το Τμήμα

Αρχαιοτήτων. Επιπλέον, με την ευκαιρία της ανακοίνωσης το 1967, από τα Ηνωμένα Έθνη, ως "Διεθνής Τουριστικό Χρόνο", σε συνεργασία με τον ΚΟΤ, το Τμήμα Αρχαιοτήτων ανακοινώνει την ελεύθερη είσοδο για το μήνα Αύγουστο σε όλα τα αρχαία μνημεία και μουσεία.

Πραγματοποιούνται επίσης ξεναγήσεις από μέλη του προσωπικού του Τμήματος Αρχαιοτήτων με αθρόα προσέλευση των κατοίκων και τουριστών του νησιού. Επίσης, το Τμήμα Αρχαιοτήτων διοργάνωνε από το 1970 (μέχρι και το 1974) την "Εβδομάδα Μουσείων και Αρχαίων Μνημείων" κατά την οποία πραγματοποιούνται διαλέξεις και ξεναγήσεις από μέλη του προσωπικού του Τμήματος Αρχαιοτήτων στα σημαντικότερα αρχαιολογικά μνημεία και στο Κυπριακό Μουσείο. Τα έσοδα δίνονται ως δωρεά στην Κυπριακή Επιτροπή της UNESCO. Το Τμήμα Αρχαιοτήτων φροντίζει επίσης για την έκδοση νέων οδηγιών για τα μουσεία, ή βελτίωση των παλιών, καθώς και εκτύπωση φωτογραφικού υλικού. Τεράστια προσπάθεια καταβάλλεται και για τον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης, που διαθέτει αρκετούς τόμους βιβλίων και περιοδικών, οι οποίοι ή αγοράστηκαν από κεφάλαιο του Τμήματος Αρχαιοτήτων, ή βρέθηκαν εκεί με δανεισμό από κάποιο άλλο φορέα, ή δόθηκαν ως δωρεά από ντόπιους ή ξένους, ή αποτελούν εκδόσεις του Τμήματος Αρχαιοτήτων ή ξένων πανεπιστημίων, εφόσον αρκεί αρχαιολόγοι της νέας γενιάς επιλέγουν την Κύπρο ως πεδίο της έρευνάς τους.

Το 1973 δίνονται έξι μήνες προθεσμία στους κατόχους ιδιωτικών συλλογών, για να δηλώσουν τις συλλογές τους μέχρι το τέλος του Δεκεμβρίου στο Τμήμα Αρχαιοτήτων. Το 1974 ολοκληρώνεται η πρώτη φάση καταγραφής των ιδιωτικών συλλογών αρχαιοτήτων και αρχίζει η δεύτερη φάση για προετοιμασία φωτογραφικού υλικού και περιγραφή κάθε αντικειμένου της κάθε συλλογής.

Η αποκατάσταση και αναστήλωση των αρχαίων μνημείων δεν θα μπορούσε να μείνει ανεκμετάλλευτη. Διάφοροι αρχαιολογικοί χώροι χρησιμοποιούνται για θεατρικές, μουσικές ή άλλες εκδηλώσεις τόσο από ντόπιες ομάδες όσο και από ξένες.

Η ανοδική αυτή πορεία ανακόπτεται τον Ιούλιο του 1974 με την τουρκική εισβολή. Αποτέλεσμα αυτής και της κατοχής μεγάλου μέρους του νησιού, είναι η μη πρόσβαση σε όλα τα κατεχόμενα μνημεία, από το κράτος, εκτεταμένες καταστροφές σε διάφορα μνημεία της Κύπρου κ.α.

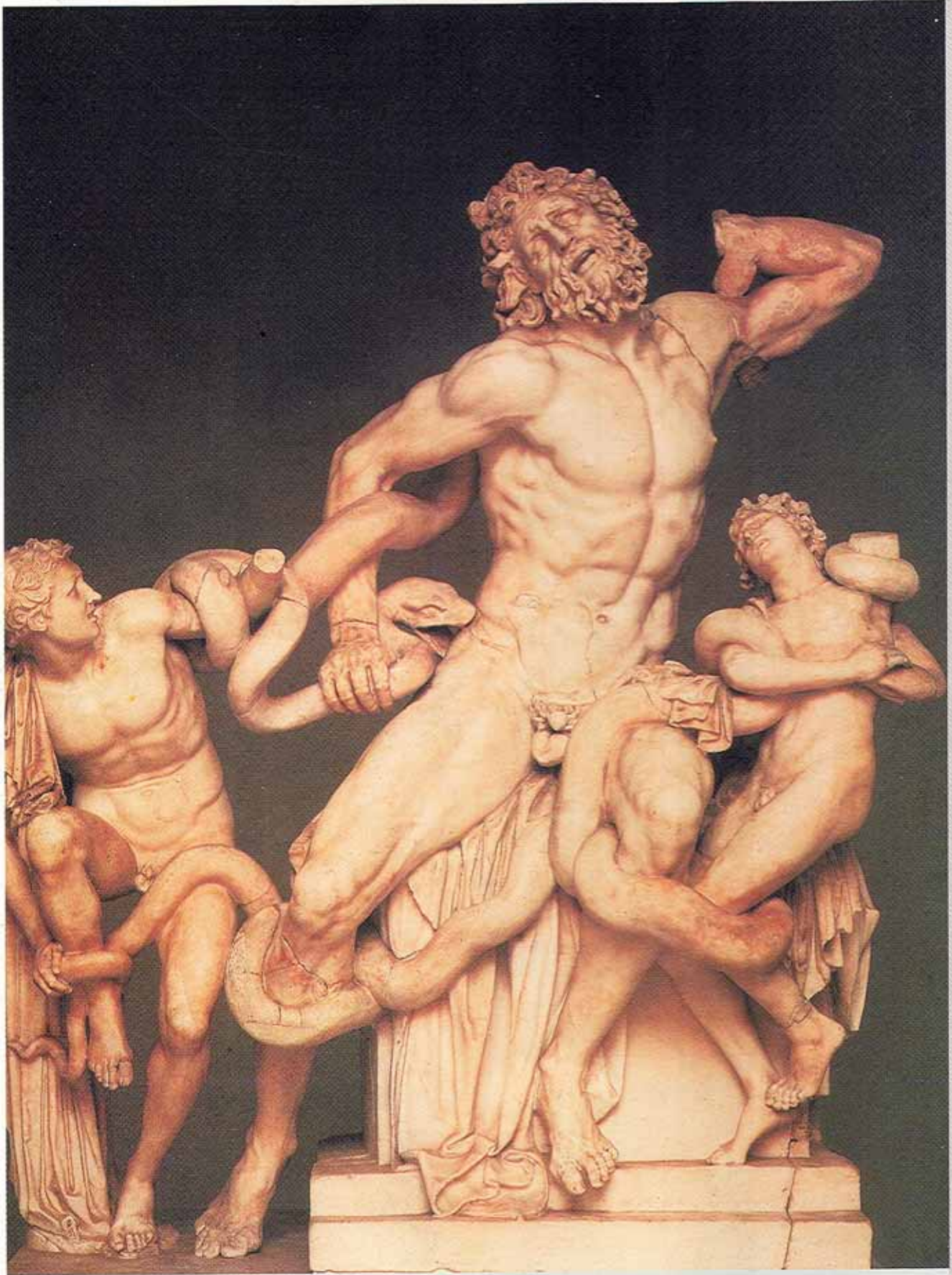
Αμέσως μετά την εισβολή έγιναν όλες οι δυνατές προσπάθειες από την κυβέρνηση, για τερματισμό των ανασκαφικών δραστηριοτήτων στο κατεχόμενο μέρος της Κύπρου από οποιαδήποτε αποστολή. Παραταύτα, οι παράνομες ανασκαφές και η πώληση αρχαιοτήτων είναι ένα από τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Κυπριακή Κυβέρνηση. Προσπάθησε επίσης μέσω της UNESCO στην οποία είναι μέλος, να βρει λύση.

Με την εισβολή, επιτακτική ανάγκη ήταν και η μεταφορά των αντικειμένων που εκθειζόνταν στο Κυπριακό Μουσείο. Το Κυπριακό Μουσείο βρισκόταν πολύ κοντά στη διαχωριστική γραμμή της κατεχόμενης από την ελεύθερη περιοχή και έτσι ήταν αναγκαίο να βρεθεί ασφαλής χώρος για μεταφορά των πολύτιμων ευρημάτων της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κύπρου. Τελικά μεταφέρθηκαν στο Εθνικό Μουσείο της Αθήνας σε προσωρινή έκθεση.

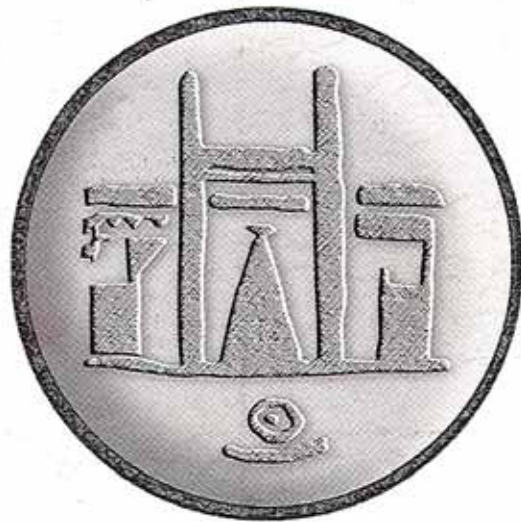
Επακόλουθο της τουρκικής εισβολής και της καταστροφής των αρχαίων μνημείων, ήταν η μεταφορά της αρχαιολογικής έρευνας και δραστηριότητας στο νότιο μέρος του νησιού, όπου οι ανασκαφές αυξήθηκαν ραγδαία.

Λόγω της πολιτικής κατάστασης που επικρατεί στην Κύπρο, οι ανασκαφές και οι έρευνες γύρω από την Αρχαιολογία γίνονται με απώτερο στόχο την έκφραση της κοινωνικής και εθνικής ταυτότητας των κατοίκων του νησιού.

Το σύμπλεγμα του Λαοκόοντος, π.200 π.Χ, ελεύθερο αντίγραφο των Αγησάνδρου, Πολυδώρου και Αθηνοδώρου (αρχές 1ου αιώνα μ.Χ) μάρμαρο, ύψος 1.84μ., Βατικανό.

ΟΜΙΛΟΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ